

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsuontimu:

Rusijoje . . . uždengtose gramotose . . . 6 rubl.
Prusose 4 auks.
Amerikoje ir kitur 8 auks

VARPAS

Apgarsinimai Varpas, už išties eilutę smulkiaus rasto kaštuoja 80 ten. arba 40 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Nuo išleistojų Varpo bei Ukininko.

Ir vėl metal prašoko. Mums, varpinkams, šie metalai ir nebuvo lengvi, vienok, tvirtai laikantis vienybės ir sutarties, visos pasipynusiosios nepatogybės tapo prasalintos, ir dabar į ateitį galime žiūrėti linksmesnėmis akimis, nekaip pereitus metus.

Pacioj pradžioje įsteigimo mūsų laikraščių patarysytasis programos per šiuos šešerius metus įgijo Lietuvos apšiai pritarėjų ne tik tarp svietiškosios inteligencijos, bet ir tarp jauniosios kartos kunigų, ir šiuose 1894 metuose tapo užtvirtintas ir pagirtas susivienijusios Lietuvos inteligencijos, lygiai dvasiškosios, kaip ir svietiškosios. Dabar *Varpas* bei *Ukininkas* paskutimai pripažinti per organus visos lietuviškosios inteligencijos Europoje. Ne menkos vėrečios ir tasai dalykas, kad laikytas ikišiol per netaktiškumą (o tulų moralistų daigi per bedievystę) kritikavimas nepagirtinųjų pasielgimų mūsų kunigijos, — dabar tapo pripažintas per gerą ir naudingą daigtą ir įtrauktas į programą.

Materiališkoji pusė mūsų organų visai užtikrinta, teip juog toliaus iš tos pusės nebus jokių trukdymų nė pavojų.

Šesijų metų praktika parodė, juog buvęsis ikišiol *Varpo* formatas negana patogus, popierius negana gražus ir tvirtas, o spanda teip-pat negana tinkama. Deltogi dabar išleistojai nusprendė *Varpo* formatą mažumą sumažinti, o į to vietą padidinti skaitilų lankų; sutarė spausdinti ant tikrai puikaus, stipraus popieriaus, visai naujų, gražių raštų, idant laikraštis jau iš-pat viršaus butų miela pažiūrėti, o teip-pat, kad, eidamas per rankas, ilgiams laikytu, kad nesuirtu teip veik, kaip tuli Amerikos laikrašciai.

Ukininką (lapą) nusprendėme po naujų metų leisti du kartu per mėnesį, o kas mėnesis duoti da po prieda, kaip pereitus dvejus metus buvo daroma; prie to *Ukininko* formatas, popierius bei raštas bus vienokšai su *Varpo*.

Ukininkui išeinant du kartu per mėnesį, bus galima daugiau vietas tame laikraštyje pavesti speciališkiems ukiniakystės reikalams, kurie, kas teisybė, šimet per mažai vietas tegavo.

Be-to, ant *Ukininko* prieda po naujų metų ypatingai daug rupecio bei trindės bus padėta, pavadant

juos labiausiai praktiškiems pamokinimams apie ukiniakystę ir kitus mūsų žmonių reikalus ir darbus.

Pasitikime, juog mūsų steigimams pritaras didžiama mūsų tautos ir pasirupins tą ją pritarit darbais išrodyti: vieni šelpdami mūsų laikrašcius raštais, kiti platindami juos tarp žmonių.

Ant galo turime ypatingai ant to nurodyti, juog *Ukininkui* du kartu per mėnesį išeinant, privalysime ir daugiau bėgančių žinių iš Lietuvos; taigi maloningi mūsų draugdribiai tenepamiršta, juog po naujų metų reikės du kart tiek į *Ukininką* kurespondencijų atsiųsti, nekaip ikišiol.

Vilkiene.

Apysakas.

(Pabaiga).

Teip senai vargšei besigerint savo turtais, skurdžiai emė verkti Jurginkas:

— Matute, man negėra! Gerklę sopa!

Vilkiene beregint šoko prie vaiko. Su neapsakoma baimė žiūrėjo į jį karšta vaiko veidei. Drūtas kosulys sukratė Jurginkui krūtine.

Vilkiene, kurią Petronė pasakojimas buvo ant valandėlės atitraukęs nuo namų vargo, vėl visa kripitelėjo, suplodama rankas.

— O Dieve mano! už ką vis tai? — pratarė jos lūpos. Griebdamasi už galvos, ji sūskio balstu giliausio širdies apulio: — Argi tuo ubagavymu būčiau užmušusi savo vaiką! — ir iš burnos visuomet teip rimtos moteriškės emė plūsti begalo gausi ir smarki žodžių sriovė, kurią galima stulyginti tiktaį su smarkumu gilaus vandens, išgraužiančio pylymą ir užliejančio visa, kas tik pakliuva jam į kelia. Užsidegusi karščiū, Vilkiene mėtė ne tik pilnus neapykantos ir kartumo žodžius, bet ir biauriansius keiksmus ant viso, kas surišta su elgetavymu.

Petronė persigando ir, sugriebusi Vilkiene už rankos, mėgino ją suraminti:

— Kam gi tuojau visą-ką teip į širdį imti! Bet Vilkiene, nusikratydama nuo senosios pavargėlės, kaip nuo kokios biaurios trindės,*) vis da rėkė, nebegalėdama susivaldyti.

Petronė, nors ir atstumta, nenustojė raminti našlės: — Geriaus pasirūpintum kokių žolių sutaisyti, — tokiu reksmu nepagydysi vaiko!

Rasi apmalšino ja priminimas susirgusio vaiko, apie kurį Vilkiene, bėdos suspausta, tarytum buvo pamiršusi, ar širdies skausmas truputį atsileido, gana — kad ji lmai nutilo ir tik užkaitės jos veidas bei drebančios lūpos reikė-ka-tik pasibaigusis audra.

Petronė, kurios amataj teip išniekino Vilkiene, emė niurzgėti:

*) trindė = druta, juoda arba ruda plaukuota kirmėlė.

— Kam taip plūsti ant ubagų? Kas būtų, jei turtingesniejie neturėtų meilės ant vargdieinių!

— Gera man meilė, jei kaip suniui išmėta jie kartais kšnelį duonos, kurio ilgas valandas turėjai laukti ant šalčio ir vėjo! Šuo gal nesuprasti tokio paniekinimo, bet ne žmogus!

Ištarusi tuos žodžius, Vilkiene net sudrebėjo, o jos akis užsidegė vel nesmagi ugnis. Tai išvydusi Petronė pradėjo kalbėti apie reikalingumą užsikaisti vandens ir pašautinti susirgusiam Jurginkui kojas. Bet vandens triboje nebuvo, todėl Vilkiene pasiėmė kibirą ir išėjo pasisemti. Sugrįžo į sau atlyžiusi,* bet smarkiai nusiminusi, nes matyti suprato, kaip skaudžiai ji užgavo savo žodžiais Petronė. Todėl, kasdama žarijos duobele, įstatyti puodui su vandeniu, ji, da negalėdama pakelti ant Petronės akių, pradėjo šia kalbinti:

— Gal tamstai pasirodė, kad aš ant tamtos rūgoju? Vienas Dievas tegal atlyginti tamstai už gerą širdį! . . . Bet pati matai mano gyvenimą! . . . Čion vel Vilkiene veidas pradėjo traukis ir raukšles, o iš akių ėmė bryrėti ašaros. Nusišluosčius ašaras ir prisikaitusi puoda, ji vėl pradėjo šnekėti: — Tokiose vargšose būdamas, žmogus kartais nė galvos netenki! . . . Per žiemą neįėjau prie sunkesnio darbo, norėdama pasigydyti, bet dabar matau, kad vargdieiniai negal rūpintis savo sveikata . . . Trauk jungą, iki da gali, ir tiek. Kaip numirsi, tai nebeįsisi nė širdgelos, nė niekio! . . .

Paskutinius žodžius Vilkiene ištarė pašnabzdoms, skėsdama savo mintis ir žiūrėdama į žarijas, kurias buvo jau uždegęs plonas pelenų slugnis. Jan visoj triboje buvo tamsu, tik tebežirngios pakuroje žarijos leido menka švieselė ant augšto, sauso Vilkieneš hiemens ir jos liūdno, kauluoto veido su virpintais da vokais ir drėbančioms, supulingai sučiapančioms lūpomis. Kartais nuriedėdavo da kokia ašara, palikdama ant jauno, bet jau gilios raukšlėmis suardyto veido slapimus ruožius; bet moterišk jai nebesikundė ant nelaimingos savo dalies.

Vilkiene atsinešė silto vandens. Tuoj nuleido jį Jurginko kojas ir, pasėdėjusi valandėlė, iki vaikas, nustojęs kosėti, ėmė migdytis, atsiklaupė ir pradėjo poturiuoti.

Petronė seniai jau khrakė ant suolo, o triboje vis da tebebuvo girdėti tai atekiri maldos* žodžiai, tai liūdni, pilni grandžių asarų dūšavimai.

Ant rytojaus, vos pradėjo visa šeimyna khratėti, tuoj atsidarė durys ir įbradėjo pro jas su dideliu glėbiu žabų Vilkiene. Petronė, trindamasi užmiegotas akis, klansė stebėdamasi:

— Kodėl taip anksti? būtum ir vėliau suspėjus. Pusręčiams išvirti būtų užtekę ir tų žabelių, kur aš vakar parsinešiau.

— Jau nebeanksti, — atsakė Vilkiene ir ėmė kurti ugnį. Tuojan nubėgo į miestelį ir parsinešė, nusipirkusi už gautą vakar pinigėlių, lašelį pieno ir saujelę miltų. Padirbo iš jų kukulius ir ėmė dėti ir verdanti vandenį. Petronė, matydama, kad Vilkiene nieko nuo jos nereikalauja, pradėjo klausinėti:

— Iš kur gi tamsta miltų gavai? Kodėl nepaėjėmei nuo manęs?

— Dėkui tamstai, — atsakė Vilkiene, — dėkui, už ką mus vakar pavalgydinai. Jurginkui gavo vakar ankšnią nuo vieno pono, — tai nusipirkau šiam kartai. Ne viena syki da reikės tamstai mums pa-

dėti, iki aš . . . nebežinau nė kaip sakyti, nė kaip dėkavoti.

— Ka ten kalbėti! — tarė mostelėjus ranka senelė. — Žinoma, visiems ir aš neduočiau! Bet tegul matė ir liti, kurie visai liežuviams loja ant manęs, kad ir aš už moku atskirti gerą žmogų nuo paleistuvį, kad ir aš už gerą širdį akmeniu nemetu!

Vilkiene padėkavoja da syki senelė ir, pavalygdynius vaikus ir pati pavalygis, išėjo silpnai ir baisiai kosėdama įšokti mieste uždarbio.

Nuo tos dienos neužtekėjo nė viena syki saulė, neatradusi Vilkieneš jai prie darbo, ir nenualeido, nepalikusi jos bedirbančios, beklaustant pasakojimu, kaip jie mokėdavo įtkiti ūkininkams, kaip juos visi mylėdavo ir zadėdavo imti juos ir kitus metus prie bandos. Klausydama pasigyrimo vaikų, kuriems pašventė visą savo gyvenimą, Vilkiene tarytum užmiršdavo ir kosulį, kuriai kas-metai buvo vis didesnis, sunkuma slėgiantį krūtinė, ir visus, visus tuos neuskaitytus vergus, darbus ir slogas, kurie ja da nesulaukusią keturių-dešimti metų moterišk, jau traukte traukė prie žemės. Vienu žodžiu tariant, apimta to jaumo, kuris iš paprastų žmonių būdo šventuosius ir iš mokslininkų ar lobininkų, pasitaikus progai, garsius žmonių geradėjus, turėdavo ir ji šviesias, saulėtas valandas savo gyvenime. Ne vienam tokia šviesa gal išrodyti taip mažutė, kaip šaly viską gavintrūčia saulės menka žvakutės liepsna. arba tokia, kaip šaly puikaus arelio rausias žemę kurmis. Bet ar galima kaltinti kurmį už tai, kad jis kurmis, o ne arelis? Ar galima jį kaltinti už tai, jog jam uttenka rautis po žemę ir kad jis neturi sparnų skraidyti padangėse?

X.

Dvylika su viršum metų praslinko nuo to laiko, kaip paskutinį kartą matėme Vilkiene. Nelengvas ir perdaug sunkus nesutvarkomasis jos spēkom* darbas perkeitė au metų silpną ir ligotą, bet da jauna moteriškė ir tikriausia senelė. Jos veidas, išbraizytas tankiu nesuskaitomų raukšliu, pageltes ir liūdnas, reišė neišsakoma ramuma. Akys, apskritos raukšlėmis, kaip saulė spinduliai, iš po susiaustu retų antakių spindėjo viduriniu ramumu, kuris, išlietas ant surtikios nuo vargų veido, išrodė keistai, taip keistai, juog negalima surasti jam pavadinanti nė tinkamo vardo. Tokį išreiškimą, jei pamatytumė ant jauno, apskrito, nepažįstancio gyvenimo veidelio, tikrai pavadinume linksmumu arba net laime; bet ka gal reikšti tokiepat ženklai ant linkstančios graban galvos, jei ne atsipindėjimą grynos sauzinės ir tvirtos persilindijimo, juog visas gyvenimas buvo atlikimu švenčiausiu pareigų?

Schelė sėdi dabar lovoje, apsvilkusi šiltais, iš eiginiais drabužiais. Raudona, surista užpakalyje skara, riečia jos galvą, uždegdama visus plankus, išskyrus tik kuokštelį lygiai susukuotą, prailųsį prie padios kaktos ir ties smilkiniais. Kosulys daug sunkesnis, nekaip kitą kart, dažnai sukrato visą tą

*) atlyginti = atlaieisti, nautoti pykus.

susikūpinusia žmona, užvilkdama jos akis ant valandėlės asaromis ir užslėgdama krūtinę sunkiu, balsiu kvėpavymu. Pirkčioje, kur dabar ta senelė viena tesėdėjo, beveik niekas nepersimainė. Tik visur matyti didesnis švarumas ir tvarka, aiškiai sakanti apie rūpestingą, viską apžiūrinčią čionai ranką, ir apie didesnę turtingumą gyventojų tų namų. Iš plyšių sienose nebekabo jau samanų pluoštai, kaip seniaus, bet dengia juos tamsus, grafus popieris, išilgai išmargintas skaisčiais ruoželiais. Tarplangėsse marguliuoja popieriniai, dailiai sūdestyti, žoiznai, o kertelėje netoli durų taksi naujas, raudonu žolynėliu papuoštas laikrodinis.

Senelės akys jau nebeprima syki nekantriai užsitiuri ant jo ir lūpos jos snibžda:

— Jau ir po dvylikos, o jų vis da nematyti!

Bet štai sumirgėjo kas už lango ir Vilkienei aiškiai išgirdo skubius žingsnius per sušalusį sniegą. Durims plačiai atsivėrus, įėjo pasiramstydama lazda gerai pažįstama mums pavargėlė Petronė, ant kurios dvylika pralinkusių metų beveik nėkokios permainos nepadarė. Tik jos nuplukusio ir visiškai prisimerkusios akys neturėjo šiandien kita-kart paprasto, šalto, kaip geležis, blizgėjimo, bet gudriai juokėsi. Ji pati, išsišiepusi teip, juog bedantėje jos burnoje buvo aiškiai matyti plonas užsiritęs liežuvio galelis, trūko juokais. Nuo tų juokų krastėi be tik prikimšti krepšiai ant pečių, bet ir užrieta nosis.

— Kad tamsta žinotum! — pradėjo Petronė, prišartindama prie lūvos, ant kurios sėdėjo susiritusi ir kamuolį Vilkiene, — o kad tamsta žinotum, kas man teko šiandien matyti!

Vilkiene aiškiai stebėdamasi į pavargėlę, prie kurios šiurkštamo, nuolato niuržėjimo ir prasi-vardžiavymo, ypačiai paskutinį laiką, buvo pripratusi ir todėl negalėjo iš-sytkio numanyti, ar ji džiaugiasi ar pyksta.

— O, kad tamsta žinotum! — šaukė toliaus pavargėlė su blizgančiomis akimis. — Gaila man tik, kad ir tamsta negalėjai matyti, — butum pasidžiaugus teip, kaip aš dabar!

Vilkiene, supratusi, kad teko jai išgirsti kokia nors linksma naujiena, truputį prasijuokė, o bedantė senoji pavargėlė traukė toliaus:

— Eidama šiandien į bažnyčią, pamaciau pati savo akimis, kaip tą gyvatę, — kad ji, prasmegtą! — Grauslienė gerai teip, o kad gerai — tai gerai! — vėrė jos paties sūnus ubaguti. Žinai tamsta, tas Vincas, kur neseniai iš karūmenės sugrižo. Buvai girdėjęs jau ir pirma, kad ir jaunesniei vaikai buvo mėginę vartyti motiną iš namų, bet ji da vis atsipurdavo. O dabar, kaip jau sugrižo tas Vincas, tai jau visi kartū susitarė ir išvarė. Kad tamsta butum girdėjęs, kaip ji keikė ir plūdo savo vaikus! bet aš jau pasakiau: — Gerai tau, neitūrėjai vaikų, iki jie buvo maži, pati tinginiu nepadidama lepdavai duonos susijieškinėt, — tai tau dabar! Rėkė da ji, būk ji visa, esant teip sutinus, kad ne kojų nebegelint pavilkti, bet sunas, tas kareivis, tik prasijuokė, girdėdamas tuos žodžius, ir trumpai jai atsakė: — Kas negal dirbti, tam ne-reikia nė valgyti. Nedavei mums niekados duonos, tai dabar nė nuo mūsų dykai nereikalauk!

Vilkiene, klausydama tų žodžių, susiritė da labiau, atstatydama prieš save rankas, tarytum atstum-dama nuo savęs visas tas nedorybes, nuo kurių jai plaukai ant galvos šaušėsi ir širdis nustojo plakusi. Petronė, išvydusi Vilkienei akise rūstumą, beveik per-sigandimą, nutilo, pajutusi tarytum šaužinės graužimą.

Ir norėdama pataisyti savo klaidą, pradėjo nusiminusi niuragėti pusbalsiai:

— Kodėl viską teip tuojai į širdį imi? — Jug tamstos vaikai ne tokie. Pati džiaugeisi, kad jie teip tamsta rūpinasi. Ir triobą mat, kaip istaisė, kad tik tamstai ant senatvės būtų šilta gūstelė.

Bet Vilkiene turbūt negirdėjo tų raminančių žo-džių ir susuko susiėmusi galva:

— Nelaiminga motina! Tik nelaimės pareina iš to vaiko!

— Ten ne vaikas kaltas! — pradėjo vėl Petronė jau tvirtesniu balsu. — Iš Vinco niekados nebuvo doros, — kad nebūtų jis buvęs kartmenėje, tai ir teip nebūtų iš jo gero žmogaus! Mostelėjus ranka turbūt parodydamas, kad jau savs padarė, neįėjo senoji pavargėlė į kėrtę prie pakuros ir, nusikabinusi savo krepšins, ėmė juos kabinėti, bet neileisdama savo akių nuo Vilkienei, kuri užsidengusi veidą rankomis, sėdėjo nesjudindama.

Palaukusi gerą valandą ir matydama, juog Vilkiene nepradeda šnekos, vėl ji užklauso:

— Tai tamstai vėl parūpo Mikė? — Jug žinai, kad be Dievo noro nieko mūsų pasaulėje neatsitinka.

Ant tų žodžių Vilkiene negreitai atsakė, o ant veido, kurį buvo atkreipus į Petronę, buvo matyti gilus sielvartas. Pagaliaus ji pratarė, bet sunkiai plankė nuo jos virpinių lūpų žodžiai:

— Žinau, kad be Dievo noro nieko neatsitiks, bet Mikė guli dabar man, kaip akmuo, ant širdies! Kad nors gromatėle sulaukčiau, kad nors žinčiau, kokiam pasaulės krašte sa mano vaikelis savo vargą vargsta! Dabar Kalėdos, tokia šventė, o kas-žin, ar jis tolymant, svešimam krašte nors savo bažnyčia turi, idant galėtų nors kaip reikiant pasimelsti.

— Kam jau teip rūpintis, — pertraukė Petronė: — jug visur tas pats ponas Dievas! Buvo Mikė čion tamstai geras sūnus, tai ir tenai nepersimainys! — Ilgą valandą Vilkiene tylėjo, slusstydamasi akis balta skepete, paskui atsiliepė jau pusbalsiai, tarytum baig-dama savo mintį:

— Iki vaikas mažas, niekam nerūpi, kaip jis auga; bet kaip išaugo darbininkas, tai ir ciecoriui reikalingas!

Abidvi moteriški liūdnai atsidusėjo, o Vilkiene traukė toliaus:

— Gaila man Grauslienės: kokia ji buvo tokia, bet dabar ligos prislėgta, nelaiminga.

Petronė, matyti, negalėjo klausyti tokio apgai-lestavimo neapkenčiamos moteriškos, todėl, smarkiai pasijudiniusi ant suolo, užklauso nekantriai:

— Ar jau pavargėlė pietus?

— Ne, da nei — atsakė Vilkiene.

— Tai, dėkui Dievui! — tarė linksma Petronė: — Susalau, gerai būtų šilto viralo užsėrbti. Bet kur vaikai? Jan pirma baigiasi...

— Išėjė iš bažnyčios žadėjo visi ant valandėlės užbėgti pas Elžbutę? Jurgis pas ją, kaip ji ištekejo, da nė syki nėra buvęs. Bet turi jie tuojau sugrižti.

Paminedama vaikus, Vilkiene išsitiesė, tarytum norėdama išrodyti angštesnę, o smagus syptelėjimas pravėrė jos visuomet rimtas lūpas. Su nepaprastu smagumu apsišgrežusi į Petronę, ji vėl pradėjo kalbėti:

— Užmiršau da tamstai pasigirti, kad ir aš šiandien buvau bažnyčioje.

— Na, kokin būda? — susuko stebėdamasi Petronė, ir tuoj pridūrė, norėdama pasirodyti gerai su-prantanti, kad Vilkiene teip tik šneka juokus dary-

dama: — Žinau, žinau tamtos keliavymą! Iki prislinksi prie durų, tai jau kvapo pritrūka!

— Tai kas, kad kvapo pritrūko? Bet argi aš vaiku neturiu? — kalbėjo toliaus Vilkienė, kaip ir didžiudamasi ir žiūrėdama į Petronę spindinčioms neišsakoma laime akimis. — Šiandien buvo atėjęs ir Jurgis nuo škininko ant trju dienų pasivadavęs ir atsigabeno mažas rogeles. Sako jis man — Dieve duok jam sveikata: „Matute! bedirbdama del mūsų, beaingdama mus tu tapai ir duslinga ir ligota, Žinome mės gerai, kad niekad os tan neišimokėsimel!... Bet atgabenu štai lengvas rogeles, kad nors ir būvnyotą galėtum nuvažinoti. Marė su Antanuku nuvėzė tave, — rogės lengvutės!“ Išpradžių nepatiko man tas užmanymas, bet kaip pradės visi kvarsinti man galva, kaip pradės mane taisyti, puošti, išsitraukė iš skrynios išseiginus drabužius, tai nė pati nepasijutau, kaip jie mane įsčindino, nestė nunesė ir roges ir — veži! O vaikams, žinoma, kad tik lekti, — kojas tik meta augstyn, tik meta! Gaila tik, kad Vaistrai pasimirė, pasidžiaugtų ir jie kartu su manim! Visi, kas tik ejo, žiūri į mane, o sė tik sėdžiu ir dairausi į visas šalis, kaip kokia didelė ponai! —

Kalbant tuos žodžius, Vilkienei iš akių, šovė toks šviesus spindulys, jos lūpas pravėrė toks neišsakomai saldus šyptelejimas, jog galima buvo tikėti, kad žiūrimė į laimingiausią visoj pasaulėje moteriškę, ne į pasenusia pirmo laiko, duslinga ir visokių vargų prityrusią žmonelę.

Ir Petronė stūrėjo į ją stebėdamasi, išsižiojus, negalėdama suprasti priežasties tos didelės laimės, spindančios ant veido senos pažįstamos, nes turbūt tik motinų širdis tegal gerai numanyti, ar tokia valanda, kokios dabar sulaukė Vilkiene, gali ganėtinai atspildyti už ilgus metus visokių vargų.

Būc.

Armėnų belletristai.

(Pabaiga.)

Šitam jau paskutiniame straipsnelyje apie naują Armėnų belletristiką man da išpuola paminėti apie trečią svarbų Raffio raštą, būtent, apie jo romaną „Žarijos“. Tas romanas savo turiniu toks interesingas, o kaip mums, tai ir toks pamokalingas, kad tiesiog malonu būtų turėti jį savo literatūroje. — Jei atsiminsime, kad „Džalalidine“ ir „Chente“ Raffi aprašo mums baisų vargą ir nežmoniškus persekiojimus jo tėvynės ir išveda viena, kita tų „naujų žmonių“, kurie nori pagerinti savo tautiečių būvį, tai romane „Žarijos“ mės jau neberandame tų baisių scenų; čia kalbama jau tikslai apie darbą tų „naujų žmonių“, kurie kelia iš miego savo žemę „Džalalidine“ ir „Chente“ tie naujieji žmonės daugiausiai da tik kalba savo tautiečiams, kad negalima duot savęs kitiems teip nežmoniška sloginti, kad reikia nusiprasti, pasijudinti, atgyti, reikia nusikratyti nuo savęs jungą; „nauji žmonės“ romane „Žarijos“ jau ne tokie: jie jau tiek nekalba, bet daugiau dirba; jie jau kaip ir antroji eilė „naujų žmonių“, — eilė, kuriai išpuolė sunki užduotis būti vadovais atgyjančios tautos. Reikia vienok pasakyti, kad žmogystos Raffio romane yra tikslai kaip idealas tiems, kurie nori tarnauti savo tėvynei. Raffi nė nesako, kad tokie tautos darbininkai, apie kokius jis kalba, jau atsirado; ne, jis, tarytum, sakė savo tautiečiams: kaip turi pažinti savo kraštą kiekvienas tikras tautos darbininkas, kokį privalo turėti taktą ir numanyti savo dalyko toksai žmogus! Tokiu būdu romanas „Žarijos“, turėdamas realiąką pamatą savo laiko gyvenime, paduoda

drauge ir tarytum kokią programą būsimiems tautos darbininkams. — Romane mės matome ratelį vyrų, kur e pamėmė sau per siekti tarnauti tėvynei; pirmu tinali tamė ratelyje vyrai yra: Aslanas, Karo. Sago, Fergatas ir mergaitė Maro, kuriai teipgi rūpi tautos dalykai ir kuri saviskai išriša svarbesnius klausymus. Kągi nori padaryti tie žmonės? Pirmučiausiai jie nori gerai pažinti savo kraštą. „Kada daktaras norėdyti žmogų nuo kokios nors ligos, tai pirmučiausiai turi jis pažinti jo organizmą. O jei mės norime padaryti kokią nors naudą savo tėvynei, tai pirmučiausiai turime pažinti ją“. — Teip sako vienoje vietoje Aslanas. Bet rupindamiesi pažinti savo kraštą, jie drauge nori teipgi kelti iš miego tanta ir vesti ją prieš jos kankintojus. Dėlė tu dvejų sėkių jie išvaikšė oja visą Armėniją, tyrinėdami žmonių gyvenimą ir rinkdami visokiais žinias: romane gali rasti net statistiškus skaitlius, labai naudingus tiems, kurie norės pažinti tikrą Armėnijos padėjimą. Tie jauni vyrai nepasikapina tuo, kas jiems jau žinoma: jie rūpinasi kaskart daugiau patirti. Norėdamas žinoti, kaip gyvena augščiausi valdininkai, armėnų persekiojotojai, Aslanas, pasisavines svetima vardą, įsigriebia į gubernatoriūš namus ir į visa ką tenai prisžiūri. Arba patyrė, kad vienas vyskupas labai priešingas armėnų klausymui ir išvien eina su turkų valdžia, tie vyrai ir jį aplanko, norėdami gerai pažinti tą tipą renegato; aplanko jie teipgi ir savo didelį patirtą Chrimją; užėina ir į mokyklą — Žodžiu sakant, jie nori gerai pažinti savo tėvynę, kad, pažinę ją, galėtų drąsiau ir tikriau dirbti dėl jos laisvės. Ir toji kruvelė jau entuzjastiškai jau ne viena tikta: ir tarp žmonių nauja dvasia pradeda vis labiau apsiireikšti. Aslanas ir Karo jau visoje šalyje turi savo agentus, arba pagalbininkus, kurie kiekvienas apie savo kampą suteikia jiems reikalaujamas žinias ir rengia žmones prie sukilimo. Tie agentai priguli prie yvairiausių visnomenės slugsnių: tarp jų randi ir kuniga, ir sodietį, ir maldai ir šimtininką. Prieikus, Aslanas su savo drangais siunčia į kokią vietą ištikimą žmogų, kad jis ant vietos surinktų reikalingas žinias ir patirtų kas reikia. Tokie pasiuntiniai laiks nuo laiko susirenka į vieną vietą ir praneša apie išpildymą to, kas jiems paskirta buvo padaryti. — Tie jauni vyrai energiški ir pramanūs; jiems tai menkas daktas, sakykim, persitaisyti, apsimesti visai kitokiu žmogum ir pasirodyti tokioje vietoje, kur paprastai įeiti negalėtų. Teip, Aslanas patenka į gubernatoriūš namus, apsimetęs daktaru, ir klioštoriu — monachu, kad galėtų geriau patirti, pažinties ir numanymus žmonių, kurie iš visų kraštų atkeliauja į tą šventą vietą pasmelėti. Išgirdę kur kokią neteisėybę arba biauų pasielgimą su tautiečiais, jie pribina ten ir stoja už nuskriantuosius. Patyrė, kad vienas kunigas tiesiog sistematiškai priešėnisi armėnų kilimui ir kludo jų vadovų darbą, eidamas išvien su turkais ir nesidrovėdamas kartais apskusti savo tautietį, tie jauni vyrai iškiša ir į tą dalyką ir padaro teip, kad kunigas palianja kludės darbą savo brolių. . . . Aslanui ir jo draugams rūpejo visos pusės armėnų gyvenimo. Išvaikšėjoje savo kraštą, ištyrė, išklausinėję, kaip daktaras ligoni, jie pagaliaus galėjo išvesti teisingą diagnozą ir pagal ją išdirbti sau sistema darbu. Jie gerai pažino vertę ir gavyimą kiekvieno savo tautos luomo ir pamatė, ant ko jie turi remti savo darbą, kur yra tos „žarijėlės“, kurias reikia jiems įpūsti, kad pagaliaus jos išdegtų. — „Teisybė, kartais atsitinka — kalba vienoje vietoje Aslanas —, kad visa

tauta pati ant kojų atsistoja ir be kitų pagelbos nusimetą verguostes junga. Bet tai tada tik atsitinka, kada ji jau pusėtinai suprato, kas tai yra laisvė. Kad augštesnysis luomas mūsų tautos būtų ją vedęs tuo keliu, kad būtų ją teip pastatęs, bet ji suprastų ant galo, kaip sunku būtų po svetimu jungu ir kaip gera būtų laisvam savo kreste, nors ir prie sunkaus darbo — o! tada mūsų dalykas lengvai pirmyn eitu!

„Bet kas gi vadovai mūsų tautos? Bajorų mes neturim, yra tik pirkliai ir kunigai. Jūs žinote, kas per baidyklės tie pirkliai, arba kitaip sakant, mūsų kapitalistai... Jie gyvi tiktai žmonių krauju ir prakaitu... Lieka tokin būdu kunigai, kurių rankose mūsų žmonių apšvietimas, jų auginimas. Jie visuomet yra priešingi individuališkai laisvei, o teipgi ir nacionališkai idėjai. Jie žiuri ant tautos tiktai iš pusės tikėjimo: tarp jų avelių nėra skirtumo tarp „barbaro, skito ir ellino.“ Jie negali kesti, kad žmogus prisiriša prie žemės, laiko jos kokią dalį per savo tėvynę. Kunigas nepripažista šitos pasaulės. Jo tėvynė — dangus.“ Bet „ir Rastas — skaitome kitam Raffi'o romane — gali mums parodyti tūkstantį pavyzdžių, kad patriotizmas ir meilė tėvynės — tai šventa pareiga kiekvieno žmogaus. Karas dėl tėvynės laimės, dėl jos gyvasties — tai šventas karas.“ „Bet mūsų atsilikusiai tamsūs kunigai, kasdien kalbėdami bažnyčioje apie darbus Maiiesiaus, Joznjės, Dovydo ir kitų prausių, niekad jums neaiškina, nesakė, kiek milijonų žmonių turėjo išnaikinti tie Dievo išrinktieji, kiek tautų turėjo jie sumušti, iki parvedė savo žmones į tėvynę.“ „Jeigu kada Dievas pareikalas nuo priešininkų mūsų tautos atsakymo, tai pirmutiniais kaltininkais bus mūsų kunigai.“ — Toki tai numanyma apie augštesnę tautos dalį suteikė Aslanui ir jo draugams pažinimas savo krašto. „Mums — sako jis toliau — trūksta ir to, kas yra didžiausia galybė kiekvienos visuomenės — mės neturime naujos prianganios jaunomenės — inteligencijos, kuri per mokinimą, literatūrą ir laikraščius galėtų kelti tautą. Yra tiktai Konstantinopolyje keletas tamsių, be kokio apšvietimo vėjavalgvių, kurie nieku nesisiskiria nuo paprastų pliauškių. Kas dar lieka? Keletas tokių, kaip Karo, teisybė, gerų veiklių vyrų, bet — vienas kągi padarysi...“ „Vienok mės ne visai nusimenam: mės turime, nors ir neisdirbta, bet didelė galybė — žmonės, minia... Ir tu, mums užtenka!...“

Šituo tvirtu tikėjimu į žmones, į jų gairumą, Aslanas su savo draugais tiesiog pritrūkta prie savęs skaitytojaus saimtelio. Vienok tie žmonės, ta minia, kurioje Aslanas matė visą galybę, da nieku neprišlaikė, nekiek neatsiliepo ant balso ty, kurie jų ėjo kelti, trankti iš prapulties; jie ilgai jus vadino „chentaiss“ t. y. puegalviais, bepročiais, nors, reikia pasakyti, beveik niekad pikto jiems nedarė, neišdavė jų turkams. „Brolau, nuo tavęs krauju atsi-duoda! Mes tau negeidžiam nė pikto, nė gero; tiktai vyru ankščiau atsikeil ir eik iš mūsų namų, nes da užtrauksiu mums čia bėdą!“ — tiek tepasakė vienam „chentu“ sodietis, priešininkas naujos dvasios. Bet senis tėvas liepė savo sūnui tylėt ir pats tam „chentu“ tarė: „Tamista, nepyk už mano sūnaus žodžius; jis nežino, ką kalbas. Paklausyk manęs, tamista; aš neskaiciu ir nežinau, ką daro kiti žmonės kitose šaliose; bet, kaip artojas, aš tiek žinau: kol mes, žmonės, nesuarim, neisdirbam, neprengriam dirvos, mes nesėjam savo sėklos, nes žinome, kad sėkla neprigis, neišdige, neužaugo, o prapuls. Ape

tai ir Kristus Sventame Rašte kalba; aš kelis kartus bažnyčioje girdejan. Tai gi, vaikeli, ir čion dirva teip-gi neužarta, — aš noriu pasakyti, žmonės nepri- rengti. Reikėjo pirm 20, 30, arba gal būt net ir pirm 50 metų pradėti rengti dirva. Kad tas darbas jau būtų padarytas, tai dabar jsmi sėkla būtų apno- lusi ir gerą dirva, ir būtų galėjusi išdygti, užaugti, nunokti ir duoti simteriųjų vaisių. Jng ne vienos dienos tas darbas!...“ — Šita kalba žmogus sodietis vienas iš tu, kurie pima žmonis, lenkė savo spranda priės persekiojotjus ir kuriam nė į galva neparejo; kad kitaip gali būti; dabar tas žmogus jau persi- mainė: girdešamas, kaip tie „nauji žmonės“ karštai kalba apie laisvę, apie armėnų atgijimą, jis jau neiš- juokia jų, nevadina bepročiais, bet jau sako (ir turi daug teisybės), kad dirva da neprirengta, kad, kol nėra tvirto pamato, vias darbas negal plačiai eiti. Tokiam žmogaus persimainyme, arba tikriau sakant atsipeikėjime ir pasirodo jo gairvumas. Aslanas ir jo draugai tvirtai tiki į toki gairumą visos savo tautos ir žmonės, mimioje, jie randa tas žarijėles, kurias įpusi jie laiko per didžiausią pareigą, pirmiausia sieki savo darbo. — Tarp Aslano draugų yra vienas, vardu Fergatas, visai mažai prityręs ir menko apšvietimo jaunikaitis. Jis kartais pasirodo visai mentai iman- nandū: kada Aslanas parodo mapą, jisai stebiasi į tą išmargintą pečiara; jam rėdo ant mapos sodžius, miestus, o jis klausia, kodėl gi nematyt žmonių tuose sodžiuos, miestuos. Jis ilgą laiką neviasi su- pranta, ko jo draugai įjesko, ko jie nori, apie ką jie teip karštai kalba, — ir drange jis jaučia lyg koki instinktyvišką prisirišimą prie tu žmonių; jis norėtų niekad nuo jų neatsitraukti, išvien su jais vargti ir džiangis. — Fergatas — tai šin dienu visi armėnų žmonės, sodiečiai: jie nepašviečia, jie vis da nevishi- kai supranta tuos, kurie jiems kalba, kad reik pa- bausi, reikia atsinaujint, — ir drange jie vis labiau ir labiau prisiriša prie jų, pradėdami palengva su- prasti, kad jiems tie vyrai gero geidžia, kad jie iš- tikro nori žmonėms tarnauti. —

Tai tiek teturėju pasakyti apie Raffi'o romaną „Žarijos.“ Dabar užbaigdamas straipnelį, papasa- kosin skaitytojui gražų sėdą, koki sąspavo Var- danas („Chente“), apimtas liūdumo ir nerimasties. Užmigo jis ant kapo savo mylimosios tuo tarpu, kada matė, kad jo viltyt griuva, kad prieš fizišką apėką jis persilpnas. Ir štai jis sapnuoja, kad jis Armėni- joje, bet daug, turbūt, perėjo metų, kaip ten kurdai plėšė žmones... Vardanas mato gražius laukus, kur žmonės dirba ne svetimiems, bet sau. Štai sodžius, jam kaip ir pažistama vieta; bet kur tos sulžūnios triobelės? Čia medžiūose matyt tik angostis, gražios triobos. Sodžinje bažnyčia ir mokykla, kuri nega- dina vaikų, bet kaip motina jus priima. Vardanui net rodosi, kad toje mokykloje mokina jam pažista- mas kunigas, kuris kitasyk buvo didelis plėšikas ir priešininkas apšvietimo, ir ko jis mokina? — pri- gimties mokslų. Viens sodietis, palaikęs Vardana per žmogų, atvykusi, iš kokios tolymos šalies, kviečia jį pas save. Ji priima šefimininkė ir graži mergaitė, jos dukta, kuri netyli ir nė žemė žiūri, bet gražiai kalbina svečią. Ji per pusryčius paduoda savo tėvui numerį armėniskos gazietos: „A, tavo straipsnis jau yra“ — sako tėvas ir ima jį žiūrėti. Išsineka Var- danas su sodiečiu apie jo namus ir patirias, kad jo mergaitė tik ką pabaigus mokyklą, rengiasi eit į universitetą mokintis medicinos; sūnus vienas yra per užžiūrotoją vietinių girių, antras — universiteto pro-

6

fesorius, o trečias mokinasi ūkininkystės. Vardanas negal atsistebėti į savo šalies gerovę, bet staiga jįsai nusimena: o jeigu kurdai užpuolę viską išdraskys! Sodietis ilgai negali permąstyti, ką Vardanas nori pasakyti, bet pagaliaus supratus suramina jį: teisybė, sako, kurdai kitąsyk draskydavę Armėniją, bet jų nebėr ant žemės, jie seniai išnyko, nebeisturėje kovos su kultūriškėmis tautomis... Eina Vardanas toliau; visur daiktai natūroti: laukuos eina smarkus darbas, nieks nestovi dykas; dirba vis mašinomis: mala, lentas piauja, sūrius daro vis mašinoms. Jam užklauso, kam viskas tai priguli, atsako: visam sodiui. Ir patys žmonės kitaip išrodo: ne silpnai, ne užtaute, o stiprius, drąsus, smarkūs. Vienas tiktai daktas nepersimainė — armėniška kalba; bet tepo jį turtingesnė ir gražesnė. — Vardanas eina toliau. Štai vakzaius; žmonės laukia mašinoms. Kas žin kas jį vardu saukia; atsigręžia — Dudukėjanas, jo senas draugas. „Brolau — tu su džiaugumu jį sveikina Vardana — tai mudu vėl pasimatėva po dviejų šimtu metų... O tu vis toks, Vardane, tu visiškai nepersimainėi. Bet mūsų šalyje per tuodu šimtu metų daug pasidarė permainų...“ „Kur gi dabar važinėji?“ klausia jo Vardanas. — Į miestą, — ten turi būti seimas, aš deputatas.“ Atvažiuoja juodu į miestą. Dudukėjanas jam rodo: „tai — universitetas, tai — moksliui akademijs, štai muzėjus, seniau buvo piliis; ten — teatras, ligonbutis; štai — stovylos vyrų, pargarsėjusių per paskutinį maista, o ten — redakcija vienos gazetės, kurios išeina 1 1/2 šimto tūkstančių ekzempliarių...“ Susistoja juodu viešbutyje, susieina su seimo deputatais; Vardanas negali atsiklausyti jų kalbos: „Vyruciai, mes pasivėlėsim į seimą; tuojuo sesija prasidės.“ — Vardanas prašosi, kad ir jį pajimtų jį į seimą, kad ir jis galėtų išgirsti ir pamatyti, kaip armėnai savo seime sprendžia. „Eime“ — sako jam kas; bet tai ne įrangas jo, tik koks baisus, visai nepaįstamas jam balsas... Vardanas pabunda, tą gražų sapną sapnavęs; naktis; prieš jį šaltas kapas mylimosios; sunku ir liudna jam ant širdies. „Staiga — tais žodžiais baigiasi romanas — keturios stiprios rankos jį pagriebė, ir viskas tuo pragraisio nakties tamsumoje.“

Tai buvo tiktai sapnas. Bet garbė tiems, kurie gali nors teip sapnuoti! Garbė tiems, kurie nepajildami dirba tėvynei ant naudos, šaukdami ją atsinaujinti, ir savo darbu paseja žmogaus širdyje pasitikėjimą, kad toki sapnai gali išsipildyti. A-š-B.

Kainas.

Misterija Byron'o parašyta, vertė Vincas Kapsas.
(Pabaiga.)

Ada.

Tai ko kalbi taip baisiai?

Kainas.

Sakau tik, but' geriau, kad teip visai Jis negyventų, o ne kaip gyvendams Kad kęst toliau skausmus turėtų da, Netik pats kęst, bet — kas bjauriau — palikti Kitiems juos! Jeigu šitie žodžiai tau Per skaudūs, nepatinka, pasakysiu Kitaip: geriau, kad jis visai nebūt! Nė gimęs!

Ada.

Nekalbėk teip! Kur gi dingty Džiaugsmi tie motinos: jį peničios, Jį glamonėjandios ir mylinčios? Cit,

Jis bunda. Mažiulėli mano miels!

(Ji artinasi prie kūdikio)

O Kaine! pažiūrėk į jį: toks pilnas Gyvamo ir stiprumo, kaip tarpus, Gražus ir linksmas! Kaip jįsai panėsi I mėne ir ir tavė, kada esi Tu maloneanis! Mes visi panašūs, Ar ne? O Kaine! tėvas, motina, Sūnius — veidai mūsų vienas kitame, kaip Skaidriam vandenyje atsimuša, Kada tylus jis ir tu pats romus. Tai Mylėk mus, Kaine! ir gi toks savo Mylėk, nes mylimi tave mes! Žiūrėki, Kaip šypsoi ir tiesia rankutes, Kaip mėlynom akelėm įsėko taves, Norėdamas pasveikint tėvą. O Tuotaru mažas kunas jo tik juda Iš džiungamo, lyg turėdamas sparnus. Kanciū tu neminėki! Cherubinai Bevaikiai gali tėvai pavydėti Džiaugsmu. Palaimink, Kaine, jį! Negali Da jis padėkavoti žodžiais, bet Atliks tai širdys judvieju.

Kainas.

Vaike! aš

Palaiminu! Tegul gi mirtino Palaiminimas nuo tavės atkreipia Užtrauktą žalčio prakeikimą!

Ada.

O!

Tegul įvyksta! Laiminimas tėvo Apginti nuo gudrumo žalčio gal.

Kainas.

Aš abejoju, laiminu vienok jį.

Ada.

Atėina brolis.

Kainas.

Brolis Abelis,

Teip

(prisiartina Abelis)

Abelis.

Sveikas, broli! Dievs telaimin tėvė!

Kainas.

Sveiks, Abeli!

Abelis.

Sesuo man sakė, kad Draugystėj' su dvasia tu buvęs ir gi Atlikęs kelią didelį, kur kas Toliau, ne kaip papratę mes lankyti. Ar buvo ji iš dvasių tų, kurias Mes matėm ir kalbėjom, kaip su tėvu?

Kainas.

Ne.

Abelis.

Kam su ja reikėjo susidėt?

Ji gal Augščiausiojo but priešininkė.

Kainas.

O gal žmogaus bičiulė. Pasakyk, Ar buvo bičiniu kada Augščiausias, Kaip vadini jį?

Abelis.

Vadini? Keisti

Yr' šiandien tavo žodžiai, broli. Ada! Ant valandėles mudu tu palikk — Aukas prirengsiva.

Ada.

Likk sveikas, Kaine!

Da sunų pabučiuok! Jo nekalt

Dvasia ir Abelio malda sirdinga
Tęsuramina tau mintis!
(Ada su kudikiu asitraukia)

Abelis.

Kur tu

Buvai?

Kainas.

Aš nežinau.

Abelis.

Ir nežinai, ką

Matei?

Kainas.

Numirusius, nemirtinus,

Berubežystę ir visą galybę,
Nepermanomus slepimus dausų,
Pasaulės nesuskaitomas, kur buvo
Ir da dabar yr', spiečiančias minias
Esybių — milžinų, mėnulių, saulių
Ir žemių — viskas sukosi aplink
Mane savais keliais ir su perkunų
Balsais — juog aš per tai nė su žmonėms
Kalbėt nemoku jau. Palikki manė!

Abelis.

Keistai teip žiba tavo akys, veids
Ne teip, kaip visados, įkaitės, balso
Nepaprastas skambėjimas. Kas tai?

Kainas.

Tai yr' — meldžiu tavęs — palikki manė!

Abelis.

Aš nesitrauksiu, ik atlikšiva

Maldas su aukomis.

Kainas.

Aukas duok, broli,

Sau viens: tavo teip myli Jehova,

Abelis.

Tikiu, kad myli mada žis abudu.

Kainas.

Vienok tavė daugiau. Man vis tik tiek,

Bet už mane labiau tinki prie šito
Šventimo. Atiduok jam garbę viens,
O bent gi be manės.

Abelis.

Aš negalėčiau

Nesiot Adomo vaiko varda, jei

Tavė, kaipo vyresnį savo broli,

Aš nepagerbėčiau ir nekviėčiau prie

Aukų Sutvertojui mūs', pavesdamas

Tau pirmenybę buti kunigu —

Tai tau pritinka.

Kainas.

Niekados prie to aš

Nesiverčiau.

Abelis.

Tai da skaudžiau manė

Užgana. Meldžiams, paklausyk dabar nors,

Man rodosi, kad dvasia tavo koks

Sunkus apsilvims kankina — bus tau

Ramiau.

Kainas.

Negal nieks dvasiai mano duot

Ramybės. Niekad neįspazinau da,

Kas tai ramumas, nors dažnai mačiau

Nutilusius elementus. O broli!

Palikk manė! Kad ne, tai aš tavė

Su tavo šventimu paliksiu vieną.

Abelis.

Abudu turiva aukaut. Manęs

Neniekink!

Kainas.

Jeigu teip tur but — gerai! bet

Ką reik daryt'?

Abelis.

Altorių pasirink!

Kainas.

Rink tu — jie man tik akmens ir velėnas.

Abelis.

Pats pasirink!

Kainas.

Jau pasrinkau.

Abelis.

Augštesnis šitas — vyresniam jis tinka.

Dabar aukas prireng!

Kainas.

Kur tavo yr'?

Abelis.

Štai šicia. Pirmonės bandų ir riebus

Iš jų taukai — menka piemens auka.

Kainas.

Aš neturiu bandų, artojas žemės,

Galiu aukas prirengt iš to tiktai,

Ką ji išduoda mano prakitui — iš

Jos vaisių.

(renka vaisius)

Pažiūrėk, čionai yra

Ivairus: da žali ir jau nunokė.

(juoda puosis altorius ir įkuria ant jų ugnį)

Abelis.

Tu, mano broli, kaip vyresnis, dėk

Pirmiau aukas ir malda sunkalbeki!

Kainas.

Žinai, tam dalyke aš naujininks.

Tai tu pirmą parodyki man kelį,

O, kaip mokėdamas, seksiu pasėki aš.

Abelis (klaupdamas).

O Dieve! kurisai visus sutvėrei,

Pro nosį gyvastį mums įptei,

Mus laimimai ir saugojai, neželgdams

Ant tėvo kaltės, už kurįs vaikai

Jo visiškai galeję būt' praziti,

Kad mielas tau susimylėjimas

Nebūt' suminkštines rūšios teisybės

Ir mums suteikęs atleidimo, kurs

Yr' lygus rojui, atsiminus mūsų

Kaltės! O Viešpatie šviesos, garbės,

Gėrybės, amžinybės! Viskas piktan

Pavirstu be tavės, o su tavim

Negali nieks paklyst, nes maloninga

Visagalybė nepatiriamai

Ir neatkreiptinai prie gero veda!

Priimk nuo avininko pirmojo,

Nuo nusižeminusio tavo tarno,

Tas pirmonės bandų — netikusią

Tą auką — tik kokis auka galėtu

Įtikti tau? Bet ją priimki nors

Kaip silpną dėkavojimą nuo manės,

Kurį čionai prieš dangų augštąjį

Suinėči tau, Dieve, savo veidą lenkdams

Prie žemės, iš kurios aš pats esmi,

Tau ant didžios garbės ir tavo vardui

Ant amžių!

Kainas (stovėdamas kalba).

Dvasiai kur ir kas esi,

Gal visagalinti — ir jei gera tu,

Parodyk bent, kad tavo darbuose

Nėr piktol' Jehova ant žemės, Dievas

Danguj'! Gal tu turi kitus vardus,

Nes tavo ypatybės teip yvairios,
 Matyti, kaip darbai. Jei reikia pirkt
 Malone tavo maldomis — tai imk jas!
 Jei galima tavė laimėt tiktai
 Per altorius, arba stuminkštant tave
 Tik aukomis — tai imki jas! Matai,
 Dvi esybį aukauja tau. Jei kraują
 Tu mėgsti, štai po mano dešine
 Rūkstas piemens altorius, kurs aplaistys
 Kraują tau užmušta jo pirmoniu
 Bandu — nuo sąnarių jų kruviniųjų
 Gars kyla į padanges. Bet jei tau
 Ziedai patinka gražūs, žemės vaisiai,
 Kurios tyri velėna, mano rankomis
 Apdirbta, atkaitoj' skaisčios tos saulės
 Nokina, ir gi kvėpalai, kuriuos
 Išleidžia, nors tie vaisiai neprityrė
 Gyvenimo kaučių ir gali būt
 Greičiau tik pavyzdžiu darbų tavųjų,
 Ne meldimu, idant ant vargo mūs
 Tu teiktumeis pažvelgti. Jei altorius
 Be kruvinos aukos pelnytį gal
 Malone tavo — tai į jį pažvelgti!
 Bet tas, kuris jį rengia, toks, kaip jį
 Sutvėrei. Jis visai nereikalauja
 To, ka pirkt galima yr' klupsčiomis.
 Jei piktas jis — užmušk! Tu visagalis —
 Tai ka jis prieš tavė? Jei geras jis —
 Užmuški, ar paliks, kaip nori. Viskas
 Yr' tavo rankose. Ir gers ir pikta
 Per sėve patys, rodosi, nestengia
 Be tavo valios nieko. Ar gera
 Ji, ar pikta, to negaliu žinoti:
 Ne visagalis aš, ne teisdayns
 Visagalybės, o tiktai tas vergas —
 Kaip ir lygšiolei jos klausydavau.
 (Ugnis ant Abelio altoriaus ima degti ir aiškus liepsnos
 atspaus kyla augstyn, o Kaino altorių parverčia viesula ir iš-
 barsto ant žemės vaisius su kvietkomis).

Abelis (klaupdamas).

O broli, melskis! Jehova grumoja
Tau.

Kainas.

Kodel?

Abelis.

Jis išbarstė tau vaisius
Ant žemės!

Kainas.

Jie iš žemės yr' išėję,
 Tegul į žemę grįžta — sėklos jų
 Tę vasaros atnės daugiau da vaisių.
 Tu laimingesnis su mėsa — žiūrėk,
 Mat kaip dangus ištroškęs laizo kraujo
 Prigerusias liepsnas.

Abelis.

Ne apie tai
 Kalbėk, ar priima Dievs mano auką.
 Geriau tu atkartoki savąj,
 Kol neveli!

Kainas.

Nenoriu aš statyti
 Altorių — neb galiu ir kęsti jų!
 Abelis (atsitodamas).
 Ka tu durysi, Kaine?

Kainas.

Griausiu šita
 Viliotoją dangaus, šį rūkstantį
 Meldimo kvailo išreikštoją, tavo
 Altorių su mėsa eriučių tu,

Oželių nekaltų, kur pienu mitę,
 Dabar papluko kraujuose.

Abelis (jam pasipriesindamas).

Paliauk!

Pazeidęs Dievą žodžiais, nors nežeisk
 Darbais! Testovi tas altorius! Šventis
 Jis nuo pasigėrėjimo Jehovos,
 Priėmusio nuo manęs auką tą.

Kainas.

Pasigėrėjimo! Ir ka tas jojo
 Pasigėrėjims dūmais svylančios
 Mėsos, garuojančio da karšto kraujo
 Prieš supulį tų vargšų motinų,
 Kur pagedauja nužudyti savo
 Vaiku? Ka jis prieš kančią nekaltų
 Ir drebančių iš baimės gyvulių,
 Kurims dievuotas tavo peilis mirt
 Priskakė? Traukkis! Lindytojas kraujo
 Nėgal ilgiau nė saulės jau matyt,
 Nė sutvėrimo gėdinti!

Abelis.

Salin!

Saku, nesilytėk altoriaus mano!
 Jei nori aukai suvartot naujai,
 Aš tau jį atidodu.

Kainas.

Aukai? da gi.

Naujai? Salin iščia! arba gali
 Jai tikt ir

Abelis.

Ka sakai?

Kainas.

Salin eik! Tavo

Dievs nori kraujo — saugokis! gal gaut,
 Da jo daugiau . . .

Abelis.

Aš vardan Dievo stoju

Tarp tavės ir altoriaus mano, kurs
 Patiko jo maloni.

Kainas.

Jei pats sėve

Myli, tai traukisk! Zemei gražinu
 Velėną jos, jei nel

Abelis (pasipriesindamas).

Aš Dievą mano

Myliu labiau už mano gyvastį!

Kainas.

(pasigriebęs nuo altoriaus nedėgų, suduoda Abelii per smilkinį).

Tai neškis savo gyvastį pas Dievą
 Tą, kurs labai teip trokšta gyvasties!

Abelis (puldamas).

Ką, broli, padarei tu?

Kainas.

Broli!

Abelis.

Dieve!

Atsimki savo tarną ir atleisk
 Jo nužudytoji! jis nežinojo,
 Ka pats daras! O Kaine, broli! duok
 Man savo ranką! Cilei pasakyki

Kainas (tukteltįs).

Ar mano ranką? ji raudona teip
 Visa — nuo ko tai?

(palaukęs, ima dairytis aplink)

Kur aš? Pats sau vienas!

Kur Abelis? Kur Kainas? Ar gi aš
 Tai bučiau? Kelkis, broli! Ko ant žemės
 Guli dabar? Ne metas da miegot.

Ko teip labai išbales? Kas tau kenkia?
Išryto visas da buvai smagus
Neerzink, Abeli, manęs! Teisybė,
Jug sudaviau tau, bet ne mirtinai.
Juokus tik dirbi sau, norėdams mane
Pagasdint — kam tai! Buvo kirtis, bet
Tik kirtis. Pasijudink! Štai šiteip —
Gerai! Kvėpuoji — į mane žiurėk!
O Dieve! Dieve!

Abelis (apšilęs).

Kas čia mini Dievą?

Kainas.

Tai tavo nužudytojas.

Abelis.

Atleisk

Jam Dieve! Kaine! suramink! Cilė —
Da vienas brolis liko jai (Abelis miršta)

Kainas.

O man

Nė vieno! Kas gi atėmė man brolių?
Jo akys atsimerkusios, tai tik
Jis nenumiręs. Jug mirtis į miegą
Yr panasi, o miegama akis
Užmerkę Lūpos praviros — turėtų
Kvėpuot, bet nekvėpuoja nežymu.
Sirdis! sirdis! reik pažiūrėt, ar plaka.
Man rodosi, kad ne. Ar sapnas čia,
Ar čia tapan gyventojų pasaulis
Kitos, bjauresnės. Žemė sukasi.
Man akise. Kas tai? drėgna
(Pridėja ranką prie kaktos, apčiupinėja ją)

rasos jug

Nėra. Čia kraujas! mano kraujas tai
Ir brolio mano! Aš praliečiau kraują
Tai! Kas dabar man iš gyvasties,
Kad aš jį atėmiau iš savo kūno?
Ne, jis nemiręs! Lyg tytlejimas
Tai jau mirtis? Ne, nei Pabus — budėsiu
Prie jo. Tik gyvastis nėr teip silpna,
Kad teip lengvai ją užgesint galėtum.
Jug buvo jis po to kalbėjęs da
Su manim. Ka jam atsakyti? Broli!
Ant šito žodžio nieko ne'sakys,
Nes brolis broli mušt negal. Pratariki
Vienok! Pratariki! O! ką duociau šs
Už vieną iš jo lūpų saldų žodį,
Kad aš žodžius pats savo vel girdėt
Galėčiau!

(Atėina Cilė)

Cilė.

Aš girdėjan duslų balsą —
Kas atsitiko? Ai ir Kainas čia
Prie mano vyro budi. Ka čia, broli,
Tu beveiki? Ar miega Abelis?
O Viešpatie! Ka reiškia šitos dėmės
Su sriovėmis? Ne, čia ne kraujas nei
Kas būt galėjęs kraują ju pralieti?
O broli! kas tai? Kas-gi šiteip tau
Padarė? Nejudą ir nekvėpuoja!
Ranka jo puola iš manosios jau
Šalta, sustingusi. Negeras Kaine!
Delko neatėjai laiku, kada
Reikėjo jį nuo užpuolimo gelbėt?
Kad kas žin kas užpuoles būtų, tik
Štipresnis tu. Tikrai tu būtam stojęs.
Tarp savo brolio ir užklupusio
Jį užmūsųje. Tėve! Jieva! Ada!
Šian skubinkit — pasaulėj' yr' mirtis!
(Eina šaltu, saukdama tėvus)

Kainas (vienas sau).

Kas atnešė ją? Aš! Kuris jos vardo
Teip nekenciau, kad jos atsiminims
Gyvenimą man krimto, kolei jos da
Buvau nematęs akimis. Aš jį
Atsinešiau ir padaviau jos glėbini
Štai savo broli, jau sustingusi,
Atšalusį. Tarytum ji be manęs
Nebūt galėjus savo rast tiesu.
Aš pabūdau. Baisingas sapnas buvo
Apkvaiteinas man galva, Bet jįsai
Jau nepabus!

(Atėina Adomas, Jieva, Ada ir Cilė)

Adomas.

Sankimas Cilės mane

Čion atvedė. Ka aš matau? Ar gi
Teisybė? O sunai! sunai! (Jieva)

Žiurėki —

Tai darbas moteries ir žalčio!

Jieva.

Teip

Tu nesakyk! Jaučiu aš žalčio gylį
Sirdyj'. O mylimiausias Abeli!
Jehova! Tai bausmė už mano kaltę
Didesnė — jį atimti nuo manęs!

Adomas.

Kas tai padarė? Kaine! pasakyki!
Jug čia buvai tu? Ar kokia pikta
Dvasia, visai neklusanti Jehovos,
Ar kokis žvėris laukinis?

Jieva.

O! baisi

Šviesa, lyg su perkunu, sužaiavo!
Šis šakalys sunkus ir kruvinas,
Ištrauktas iš altoriaus to, pajudęs
Nuo dumų ir randaus nuo

Adomas.

Sakyk,

Sunai! Sakyk ir nusiminusiems mums
Išaiškink, idant nelaimė mūs,
Didyn neieit!

Ada.

Pasakyki, Kaine!

Jug tai ne tavo darbas!

Jieva.

Jo! matau

Dabar, jis lenkia savo kaltą galvą
Ir dengia rankom, suteptom krauju,
Laukinį veidą.

Ada.

Motin! tu ne tiesą

Kalbi! O Kaine! nuo savęs atremk
Apkaltinimą sunkų, kurs užgimęs
Iš motinos skausmų!

Jieva.

Išgirsk manė

Jehova! O kad žalčio prakeikimas
Ant jojo vieno putlų! Nes labiau
Su juo, ne kaip su mums jis susirišęs.
Kad varga vargtų per visas dienas
Gyvenimo! kad

Ada.

Liaukki! nekeik! jo, motin!

Jug tavo jis suns! Nekeik! jo,
Nes tai yr' mano brolis, mano vyras!

Jieva.

Ir atėmė jis broli nuo tavęs,
Nuo Cilės vyrą, o nuo manęs sunų!

Delto iškeikiu jį ir iš akių
Ant visados! Visus ryšius tarp mūsų
Sutraukau aš, kaip jis yr' prigimties.
Ryšius sutraukęs šitame štai Kodėl,
Mirtie, tu neėmei manęs, kuri
Pirmiau tavė jau sutikau? Delko gi
Tu neimi manęs dabar? Mirtie!

Adomas.

Žiūrėki, Jieva, kad per savo skausmą
Teisinga nepamirštum Viešpatie!
Skaudi teisybė mums jau pažadėta
Senei! Dabar ji pradeda įvykt,
Bet kęskime, idant matytų Dievas,
Kad mes ištikimi tarnai šventos
Jo valios.

Jieva (nurodydama ant Kaino).
Valios jo?

Ne, valios šito,

Igijusiojo kūną demono mirties,
Kurį pati aš atmesian ant žemės,
Idant velionių būty ji pilna.
O kad ant jo svirstų prakeikimai
Gyvenimo! Kad vytu jį skausmai
Didi į dykumas, kaip mus iš rojus,
Ik jo paties vaikai jam padarys.
Teip, kaip jisai padarė savo broliui!
Kad angelų liepsnotsparnių kardai
Jį persekiotų per dieną dienas! Kad
Ant jo takų tik ašnyptų kirmėlės!
Kad žemės vaisiai jo burnoj' pavirstų
Į pelenus! Kad lapnos, ant kurių
Gulės jisai, knibždėtų skorpionai!
Kad jo sapnai pilni būtų jo paties
Aukų! Kad jo budėjims nuolat baime
Mirties tebutų! Kad skaidrus vanduo,
Kur jis norės kada paliesti lūpas
Ištroškusias, pavirstų kraujan! Kad
Nuo jojo šalintasi sutvėrimai
Visi, arba išnyktų jam visai!
Kad kandiose jis būtų, nuo kurių kits
Tur mirt! Kad ir pati mirtis jam būt
Sunkesnė, ne kaip ta, kurią mums davė
Pažinti! Šalin, tu broližudy! Nuo šios
Dienos tas žodis, tavo vardas „Kainas“
Tereiskia vieną mirįjadams tiems
Da busimą žmonių, kurie baisėsis
Tavęs — buk tėvu Kainams! Kad giria
Neduotų priedangos tau, nė sesėlio!
Kad žemė nepriglaustų jau tavęs!
Kad dulkės nepriimtų tavo kūno!
Kad saulė tau sviesos neduotų! Kad
Dangus nerodytų tau savo Dievo!

(Atitraukia)

Adomas.

Iščia turi tu trauktis, Kainai! Mes
Drauge gyventi nebegalim. Traukkis!
Palik velionį man — aš liksiu viens.
Dangiau mes nebesimatysim!

Ada.

Tėve!

Nuo jo teip nesiskirki! Prie Jievos
Keiksmų netrankk ant jo galvos dar savo!

Adomas.

Aš jo n'iškeikiu: jo paties dvasia
Tegul iškeikia jį! Eiva sau, Cile!

Cile.

Turiu lavoną vyro segėti.

Adomas.

Tam pasitraukus, kurs mus privertė tai
Atlikti, grįšiva atgal. Eiva!

Cile.

Tik pabūdiuosiu šaltą jojo kūną,
Tas lupas jo, teip karštas kitakart —
O sirdį! mano sirdį!

(Adomas su Cile verkdama atsitrankia)

Ada.

Kainai, turim

Mes trauktis — ar girdejai? Aš esmi
Jau prisirangus ir vaikus prirengtų
Tuojau. Enocha nešiu aš, o tu
Paimsi seserį. Iščia tuoj' eisim,
Ik saulė nusileis, idant paskui
Nereiktų mums dykumoje kur klaidžiot,
Nakties laikui. Taryki man! taryk —
Jug tavo aš.

Kainas.

Apleisk manė!

Ada.

Visi jau

Tavė apleido.

Kainas.

Tai gi ko da tu

Užsilieki? Ar ne baisu tau liktis
Su tuo, kurs teip padaręs?

Ada.

Man baisu

Tiktai tavė apleisti, nors jaučiu aš
Baisumą visą darbo to, kuris
Tau broli' atėmė. Gana minėti
Dalyką tą. Tepasilieka tai
Tarp tavęs tik ir Dievo!

Balsas (ištolo saukia).

Kainai! Kainai!

Ada.

Girdi tu šaukiant?

Balsas.

Kainai! Kainai!

Ada.

Cis.

Tarytum angela Dievo tėve šaukia.
(Viešpaties angelas nužengia)

Angelas.

Kur tavo brolis, Abelis?

Kainas.

Ar tai

Aš sargas savo brolio?

Angelas.

Kainai! ką tu

Padirbai? Brolio kraujas šaukiasi
Nuo žemės prie dangans. Prakeikts tu žemės,
Kuri iš tavo rankų teip bjaurių
Išgėrė, išsižiojus, brolio kraują!
Nuo šios dienos, jei lauka dirbsi tu,
N'išduos jisai tau nieko! Nenustygsi
Ir busi nerimstąs ant žemės!

Ada.

O!

Bausmė didesnė, ne kaip jis pakelti
Gal. Tu veji nuo žemės; tur jis bėgt
Nuo Dievo veido; jis netur nustygti
Ir apsiototi niekur; bus teip, juog
Kas pasitiks jį, tas užmūsti gali.

Kainas.

Kad tai teip būtų! Bet kas gal manė
Užmūst ant žemės, da neapgyventos,
Tuščios?

Angelas.

Tu savo broli užmušei.

Kas gal apdraust tavę prieš tavo sunų?

Ada.

Šviesusis angele, susimylėk!

Tu nesakyk, kad šitos mano krutys

Gal užmūsų tėvo išpenėt,

Galvažudį!

Angelas.

Tai būtų jis tik toks, kaip

Jo tėvas. Jug Jieva penėjo tą.

Kurį matai krauju teip aptaskytą.

Ar broliūdys negal tėvažudį

Paveist? Bet teip nebus, nes Viešpats mano

Ir tavo liepia man, kad ženkla aš

Išpausčiau Kainui ant kaktos, idant jis

Galėtų jau be baimės ir visur

Bastytis. Kas užmuštų jį, užtrauktų

Septyneriopa kerštą ant savės.

Eikšia!

Kainas.

Ką man darysi?

Angelas.

Aš padėsiu

Tau ant kaktos ženklei, kurs tavę

Apsėrgės nuo darbu tokiu, kaip tavo.

Kainas.

Užmusk manė!

Angelas.

Negalima.

(*Angelas paženkliną Kaino kaktą*)

Kainas.

Jaučiu,

Kad degina man kaktą, bet skaudėjims

Tas tai da nieko prieš skaudėjimą.

Kurį viduryje turiu aš savo.

Ar gal būt da didesnis? Reik ir tas

Iškėsti.

Angelas.

Tu šiurkštus buvai ir kietas

Is motinos išėjęs, panašus

I žemę tą, kuri daor teks arti.

O tas, kurį tu užmušei, romus

Teip buvo, kaip jo avys.

Kainas.

Aš pergreitai *

Gimiau po nuopolio, pirmęs Jievos

Dvasia nuo žalčio vylio atsilsėjo;

Kada gedėj' netekęs rojas tėvs.

Aš tas, kas aš esmi. Aš pats netroskau

Jug gyvasties ir nesutvoriau pats

Savę tokiu. Bet, jei per savo mirtį

Galėčiau jį prikelti — ir kodėl ne?

Aš tikčiau tuoj numirt, tegul jįsai tik

Pabunda! Gyvastis sugrįžtū tam,

Kurį mylėjo Dievas, o man būtų

Būtybė atimtas, kuris visai

Aš nemylejau.

Angelas.

Kas gi žmogūdystę

Išgydyt gal? Kas padaryta jau,

Tai padaryta. Eik! vilkk savo dalį!

Tenapanėsi tavo busimi

Darbai i paskūčiausiąjį!

(*Angelas išnykta*)

Ada.

Neber jo;

Eit galiva. Girdžiu aš verkiantį

Pastogėj' mūs' Enochą.

Kainas.

Pata nežino,

Ko verkia. Man, praliejusiam kraunus,

Nelkrinta asaros. Nė keturi tie

Upeliai mano dvasios apmazgot

Neištesėtų. Ar manai, kad mano

Vaiks kes manę išvydęs?

Ada.

Jei tiktai

Žinociau aš, kad ne — tada norėčiau...

Kainas (jį perkirsdamas).

Gana! Užteks grūmojimū; mes jų

Turėjome perdaug jau. Pas vaikus eik —

Aš eisiu paskui.

Ada.

Negaliu tavęs

Čia prie numirėlio palikti vieno.

Eiva drauge abu!

Kainas.

Numirėli!

Bet lindininke amžinas! Kurs savo

Krauju juodai ir dangų apslakstei

Ir žemę! Kas dabar tu — nežinau aš.

Bet jei matai, kas aš — atleisi tam,

Kuriam negal atleist nė Dievs, nė jojo

Paties dvasia. Likk sveikas! Nedrįstu

Aš palytėti tavęs, koks dabar tu

Esi per mano priežastį. Aš, kurs

Is vieno kuno su tavim išaugau,

Kurs žindau tas pačias krutis, kaip tu,

Kuris ne viena kartą tave spaudžiau

Is brolio meilės apkabings — aš

Jau nerėgėsiu tavęs ir nedrįsiu

Tau padaryti tai, ką būtum tu

Padaręs man: įdėt i duobę tavo

Bedvasį kuną jau ant atsisio.

I pirmą duobę, mirtiniems paskirtą,

Bet kas ją iškasė? O žemė? Už

Visus vaistus, kuriuos gavau, nuo tavęs,

Tau atidnodu šitai. Dykumon

Dabar!

(*Ada pasilenkusi bučiuoja Abelio lavoną*)

Ada.

Liūdna ir ankstyba mirtis tai

Dalis jau tavo! Is visu, kurie

Sirdingai gailisi tavęs, viena aš

Verkt negaliu: dabar man pridera

Tik sluoostyt asaros, ne lieti josios.

Vienok labiau gailinosi už visus

Ne tik tavęs, bet lygiai tu, kurs tave

Yra užmūšęs. Kaine! Su tavim

Dabar aš dalinuosi tavo našta,

Eiva!

Kainas.

I rytus kelią rinkimės —

Jis visas dykas, man geriausiai tinka.

Ada.

Eiva! Tu man buk vadovu, o tau

Pats Dievas! Imkivos vaikus!

Kainas.

Tasai, kurs

Čia ilsisi, bevaikis. Per manė

Gražus liemuo nustojo jau gyvenęs,

Kuris išleidis būtų atžalas

Ir būtų apmalšinęs mano kraują

Laukini, jungdams savo gimine

Su mudviejų vaikais. O broli mano!

Ada.

Tellsisi!

O aš
(Abudu eina sau).

Pabaiga III ir sykiu paskutnio akto.
Sakiai 15. IX. 94.

Ruožai iš lietuvių gyvenimo.

I.

Budamas viename lietuvių susirinkime, išgirdau, kad mūsų gerbiamas rašytojas „Tėvynės varpą“ turėdęs kokį laiką pratrūki rašęs savo straipsnius.
— O, tariau sau, tai paliks „Varpe“ dykos vietos, kuri šio to vis reikėtų pripildyti! . . . [bruksiu savo ruožus iš lietuvių gyvenimo; gal jie nors kiek užduos „Tėvynės varpus“, bent tiek, kiek diršės gali užduoti bado laike rugius!“ Jei mano žinios būtų ir netikros, ir „Tėvynės varpai“ tebeskambėtų toliaus, tai vis gal gerbiama „Varpo“ redakcija atras savo laikraštyje kokį sklypelį ir mano ruožams. Matote — toka jau mano būdas: Nenuorama vadinuosi, nenuorama ir esmi. Užsimaniau ruožuoti ir prašau būtina atpausti tuos ruožus, nes ir aš noriu būti naudingas ir prisidėti su savo šėrėtu prie lietuvių rašenybės. Sitą pirmą ruoželį užrašiau vagone, ir jame mellingi skaitytojai atras išpauas lietuvių keliaavosiu nuo Rygos iki Kauno.

. . . Jau gana vėlu. Vežamoji mašina lekia skubiai Mintaujos keliu. Pro langą dulksi faktai nusėse pušynai, kumžrynai, vietoje nukirstų miškų smiltiniai lankai, vel pušynai ir kumžrynai ir t. t. — neramus ir nuobodis išveizdai! Netoliausiai nuo manęs sėdi du pilksermėgiu su raudonomis šerpėmis, jau pagyvenusiu vyru, su sausais, rustais usotais veidais; truputį toliaus du barzdotu jaunu vyru čerkesimais rubais apsitaisiusiu. Girdžiu pilksermėgius tarp savęs lietuviškai šnekant apie sunkius laikus, mažą uždarbį. — Tai mūsų duonos įteškočiai! — tariau sav vienas. — Reikia pasipazinti su jais: gal ką naujo išgirsiu apie Lietuvos žmones! — Netoli Mintaujos vienas mano tautiečių pradėjo abejoti, ar nereikės tenai persėsti į kita mašiną. Aš priėjęs užklausiau, kur jie važiuoja. — „Iki Kursėnų.“ — atsiliepė abejojančiasis. — O, tai da ir smušetelė šiek tiek galėsite, nes tiktai Mažeikiuose reikės persėsti kitonę mašinon, — tariau aš jam. — „Koks čia, tamista, be-miegas!“ — prisidėjo antras pilksermėgis: — rupi namai. Kazin kaip atrasime?! Štai jo žmona raso, kad ponas žada išvaryti ir triebelės sugrauti!“ — Koksai ponas? — „Nugi, Žagarės Nariškinais! Matai tamista, mės gyvename pas Gruzdičius ant jo žemės: pasistatėme šiekis tokius lauzelius; įsistatėme vėsynių sodnelius; mokėjome jam už daržus. O dabar ponas užsimanė ten dvaro lauką taisyti, tuktai delto, kad paskui jam nereikėtų tos žemės mums visiskai atiduoti. Nu ir daryk dabar, ka daras!“ — „Ar pas tamistas vėsynios gerai anga?“ — prisidėjo pirm mūsų kalbos vienas čerkesinis barzdočius. — „Itin gerai!“ — atsiliepė pilksermėgis. — „Zurėk, aš iš savo sodnelio geruose metuose išverčiu lyg dvidešimties rublių. Užtaigi ir gaila ne tiek to lauzo, kiek sodnė.“ — „Kurgi tamistas tą vėsynias dedate?“ — klausinėjo toliaus barzdočius. — „Ogi kur!“ — tarė pilksermėgis: — „dangiausia žydai superka; kartais pasiuoka koks burliokas. Tiktai vieni pabaliaciai patys veža Rygon.“ — „O, Pabalių vėsynias ir aš pažįstu!“ — atsiliepė barzdočius. — „Buvau ne kartą Žagarėje, Stanginose, Skaisgiryje. Teisybė, lyg Gruz-

džių neteko nuvažiuoti“ — „Kasgi tamista toks esi, jei galima užklausti?“ — „Sodų pirklys.“ — „Ar katalikas?“ — „Ne, pridera prie skaitliaus tu burliok, kurie kartais pasiuoka tamstu kraštui.“ — „Sakyk, kad gražiai lietuviškai šneki!“ — „Lietuvoj gimes, Lietuvoj augeis, kurgi nesukėsi?“ — tarė šypsodamasi barzdočius. — „Teip, teip! Kurgi tamista dabar važioji?“ — „Namō, į Sianlius.“ — „O kur buvai?“ — „Rygoje: stai su broliu pilną vagoną vėsynių nuvažė. Ten gyvena mūsų dėdė, kuriai priklauija sodų vaisiais, o mudu superkava ir siunčiama jam.“ — „Nugi ar teisybė, — užklausiau aš pilksermėgio, — kad apie Žagarę tuluose kaimuose, kaip antai Pabaliuose, žmonės savo vėsynių sodus švieno apkuopia ir dalinasi tiktai išverstais už vaisius pinigais?“ — „Kas ten duos, niekur teip nėra. Jei tiktai kokie gimnazičiai susidėję švieno Rygon veža. Antai vienas nuvažėjęs, stovi ant rinkos ir pardoda, o kit vis pristato jam per kits kita pilnus vežimus, kad neprituktų, pajimdami nuo jo dykus arklius ir teip pat per kits kita siųsdami atgal. lygiai teip, kaip kad susidėję mėša veža. Tiek tėra visos tos vienybės!“ — „Vienybė!“ niurzgėjo toliaus pilksermėgis. — „užtaigi ir nelaimė, kad jos niekur nėra: imsi tamista ūkininkus — jie mušasi, draskosi tarp savės del žemės; imsi bežemius — jie kribždet kribžda; ant kits kito lenda, numušdami algas. Dabar kad ir mudu, bejęskodamu darbo, kažinkur atsiderėva — anoj pusėje Rygos! Buvova ir prie kalvių ir prie dailidžių ant geležinkelio — ir kagi nepulnėva? Jei paliks po 15 rublių kišenėje, tai dėkui Dieviui, ir tai tik delto, kad nekoku sau naujų švarkų nesitaibėva, pačiu du drapanas skalbėva, niekur bereikalo kapeikos neišleidėva. Tiktai tiek, kad dangiaus svieto pamatės, pradėdi jaustis, kad ir tu toksai pat žmogus, ne iš kito molo mintas! Pradėdi gailėtis savo sklumo ir vaikams geisti geresnės ateities. Namie, budavo, sako, — pas tą ir tą poną meisteriai iš Rygos ar iš svetimų žemių dirba? O kaip ant vietos pamatai tuos meisterius, tokie pat žmogeliai, kaip ir čia, tokie pat, tiktai neakli; moka rašyti, skaityti, o teip kitam ir tiek sumetimo nėra, kiek dažnam mūsų prastam darbininkai. Prasaveik tiktai mūsų darbininkai akis, tai jis parodys, ką jis gali!“ — „Ką gi jis galės?“ — „Ką galės?! Anot Saliamono pasakos: žinos dangaus augstumo, ištri juros gilnma, suskaitys žvaigždes ir per savo gudruma suteiks sau laimingą gyvenimą ant žemės! — Oho, kaip augstai! bet iki saulės užtekės, rasa akis gali jam išst! — tariau aš, kvosdamas savo priešgini. —

„Šes, neišės, — tai laikas parodys.“ — atsiliepė, jis jam truputį iniršęs. — „Bet jus visi ponai tokie — neturite geros širdies del vardienio. Vieni, kaip štai Nariškinais, drasko, plėšo žmones, varydami iš senų gūstų. Sakyčiau, Nariškinais svetimitikys, priguli prie valdandžio tautos ir nori pasinaudoti jos galybe del savo neteisinių reikalų, vienok ir katalikių didžponių apšveina su savo žmonėmis ne geriaus už Nariškina, kviesdami apginimui savo neteisiais užgrėbtų turtų kazokus ir kitas ginkluotus kareivius. Kiti vel, kad ir neveda nekokių bylų su žmonėmis ir neskrindauzias, vis laiko tuos žmones per galvius, vadindami mus *bidla, cham, chamulniai*; reikalauja, kad mės, susitike, ar pažįstame ar nepažįstame, nusijimtumė kepurę. Žinoma, paprasta kalba tokių ponų lenkiška. Ant galo treti, kaip štai tamista, rodosi, iš pradžios neparodo nėkokių poniskumo: užkalbina gražiai lietuviškai, kalba kaip reikiant, kaip savo žmogus, — bet kaip tiktai reikia užtarti kokį žodelį

uz vargdien. — šia lauk! tuojau išgirsti: „oho, kaip augstai! rasa akis išes!“ . . . Nuo tu ponų nėra ko gero mums laukti. Bet nuo tamistų, kurių daugumas išėjo iš tų pačių žmonių, malonėtumėm išgirsti kitokias giesmes! Jųg nuo tamistų, sakau, aš, daugiausiai priguli, kad veikiaus ispištų saulė ir į mūsų langai!

Aps žvalges aplinkui ir pamatęs susirinkusį apie mus pulkį važiuojančių, mano prisiegnis nutilo, Daugumas susirinkusių, matyti, visi nesuprato mūsų kalbos, išskyrus augščiaus minėtus rusus ir vieną žydą. kursai tuojau prisidėjo su savo skaitikiu: „Uj, pons Nariskins nebvars! jis numirė; vakar atėjo telegramas is Peterburg; geras pons buve!“ — „Tas numirė, kitas bus!“ — atsiliepė pilksermėgis. — O su gerumu tai teip einasi: tamistai geras, man negeras. Mūsų kalba ar seip ar teip, — tarė toliaus, atsikreipdamas į mane, — „šaudien negali bet ubaigta, o kad ir galėtu, tai čia ne vieta toliaus apie tai mums šnektai . . . Kazin, ar da toli Mazeikiai?“ —

— Da tris stacijas. — „Tai reiks pamėgint kokią a vandelį sunaštelėt anot tamistos žodžio.“

Nutrūkus mūsų kalbai, mane teip-gi pradėjo išsėndulys, ir užmigau. . . Kada pabudau, mašina buvo pas Mazeikius, o žmonės lipo laukan. Mano kėčiū pilkos sermėgos jau duravo ant priangio. — „alandėlė, ir nauja vilnis žmonių pagriebė jus, a išė su savim ir nutraukė tolyn. Paskui nebėjau, u, kur jie paliko.“

Neilgai trukus, atbėgo mašina nuo Liepojaus, ir atsidėjau vagonė, tiktai visai kitokioj draugystėjė, o, nedarė vienok nakokios ypatingos ispa . . .

Kitai tiek, kad Lietuvoje važiuodamas mažai tegirdi lietuviškai šnekant vagonose! Tiktai netoli nuo Kaisedorių, turbūt Žeimone, įsigrūdavo vagonan pulkėis pilksermėgių, kurie pritraukė prie savęs mano atidą. Visi buvo jauni vyrai, randonakruoščiai su tamsiais plaukais, tiktai du, kuriuodu teip-pat prigulėjo prie to paties pulkelio, turėjo gana sunėšiotus veidus, turėjo ant savęs mieste austas ir siutas drapanas; vienas jų nesėsi sugniaužęs ryšlį lietuviškų žolynų, tarp kurių matyti buvo ratų ir diemedžio sakelės. Visi vyrukai kalbėjo balsiai tarp savęs lenkiškai. Neilgai trukus, prieš patį išvažiavymą mašinos įbėgo vagonan jaunas ruselis, matyti, geras pažinstamas augščiaus minėtų vyruku. Jis iš pasisveikinęs tuojau užklauso: — „Nu, kur važiuojate, vyrai!“ — „Maskvon, — išgirdau atsakymą. — „Na, jus“ kalbėjo toliaus rusas, rodydamas pirštu ant dviejų miestuškai apsvilkusių, — „pripratę vaikiotis po svieta, bet kur gi trankia kiti?“ — „Jie mus drauge vežasi į Moskvą, — atsiliepė vienas iš pulkelio pilksermėgių. — „Na, na, dabokitės, kad jie jusų kažin kur nenuvežtų!“ — tarė ruselis, juokdamasi. — „Moskvą tai ne Janavas. Iš Janavo ir pasigėrės be kepurės ir švarku namus atrasi. Moskvoj, kaip pusieks, gali pargrįžti ir gelumbėtas, bet da greičiaus gali pražūti, kaip ruda pelė! Oj jus žmonės, žmonės! ar jus neturite žemės, kam jums reikia teip toli vaikiotis?“ — Kad mažą žemės, nėr ka veikti namie, — atsiliepė viens pilksermėgis. — „Nėra ka veikti! Kaip-gi aš gyvenū? man-gi nėra nė sklypelio žemės! visam mano turtas galva ir rankos — galva ir šitie penki pirštai!“ — tarė rusas, pliekdamas sau su dešine per kaktą. — „Be galvos nė Moskvą negelbės!“ — „Kurgi mės tokių skūčių pavysime!“ — „Skūčių būkite ir jus sūkti. Štai žiūrėkite: aš važiuoju be bilieto, ir nieko neužmokėsiu. Kam man bereikalo mokėti? geriaus už tuos pinigns ant stacijas alaus išgersiu.“

— „Kaip nutvers, tai daugiau prikiši.“ — Nenu-tvers, neb jokite.“ —

Visos tos balbos klausė sargas pasienių sargybos, kurs važiuo drauge ir buvo, matyti, geras pažinstamas ruselio ir šypojos.

Leina konduktorius, klausdamas bilietu Janavą, Ruselis garsiai atsiliepa konduktoriui, kad jis važiuojas iki Kaisedorių, — konduktoris prašina pro šalį. Išėjus konduktoriui laukan, ruselis susuko: „Oka? ar ne mano teisybė, kad galima važinoti ir be pinigų geležinkelio? Tiktai reikia drąsos: drąsumas miestus griautina!“ Pasienių sargas šypsodamasi žada pranešti apie tai oberkonduktoriui. — Tu, baškepuri, tylėk! Kas tau darbe, kad aš važiuoju neužmokėjęs? Tavo dalykas žiūrėti, kad kas neįvežtų arbatos pakelio be mokesio arba kitokių pirkinių iš užsienio, o kaip jis važiuoja, tau vis tiek!“ Neilgai trukus, mašina sustojo pas Janavą, ir ruselis išlipo juokdamasi, kad jam pasiekė apgauti geležinkelio vyresnybę. Vagonė pasiliko beveik vienil pilksermėgiai: daugumas jų žiūrėjo pro langus, sunkiai išsėndam. Matyti, kad persiskyrimas su tėviske jiems buvo gana sunkus. Labiausiai krito man į akis vienas jaunas vaikinys, kursai su pilnomis asarų akimis neatsitraukdamas nuo lango stovėjo vagonė ir žiūrėjo pro langą. Miestuškai apsvilkę vadovai, ant kurių veidų teipgi kartais rodėsi ruožai liūdnumo, labiausiai tie, kur turėjo ryšelius žolynų, ramino savo draugus, juokdamiesi: „Kagi jus teip noliūdė sėdite, kaip žemės pardave? Mės jus širinkome tyčiom, jums gero linkėdami. o jus dabar visiskai sparnus nuleidote! Jūs . . .“

„Nėti daug. Kiti davė po 25 rublius, kad tik išsavo . . . bet mės emėme tiktai savo geras pažinstamas . . .“ — „Jaisp išsėnti? Viesur žmonės gyvena. Kad tik duos kas sveikata, sugrįšite pralobė.“ Visi tai buvo kalbėta lenkiškai. Tuo tarpu augščiaus minėtas jaunuolis atsigrįžęs į lango prakalbo patyloom lietuviškai ir savo kaimynas: „Kazin, kaip bus su pargrįžimu? Gal reiks svetimoj šalyje paguldyti savo kaulus?“ — „Kaip Dievas duos, teip bus!“ — atsiliepė kaimynas. — „Ką jus čia tarp savęs muzikiškai štarvaliuojat?“ smarkiai sėnuko, žvairiai pažūrėjęs į jnos vienas vadovas. Sakiau, kad ta kipsio paprotį pamestumėte namie ir važiuodami kalbėtumėt tarp tavės lenkiškai, idant visis mus per žmones laikytų, o ne per kokius galvijus!“

Oho, koks tamsta smarkus! — atsiliepa ant garsiai lietuviškai. — Ar tiktai viena lenkiška tamistos akies žmoniška kalba? ar žinai, kad lietuviška nė kiek ne prastėnė, ir da kur kas senesnė už lenkišką kalbą? Amžių amžius stovėjo neisidildoma visokių priešininkų, o jus dabar patys norite išnaukinti savo tėvų kalbą! Ar tai gražū ir išminting? Visos tantos dabar nori iškilti aikšten ir pasirodyti savo kailyje, o jus svetimoms plunksnomis puošiatės! Gėda! Kad ponai ir kunigai teip daro, tai jie nutaunė: per amžius svetimiems dievams betarandami, jie atšalo dėl savo tėvynės, bet ir tai ne visi: paskutinį laiką ir tarp jų atsiranda tokių žmonių, kurie priešinasi paprastai prijimtoms papročiams ir elgiais gyvenimams lietuviškai. Nieklados nebūčiau tikėjęs, kad, jus žemininkų vaikai, varysite savo tėvų kalbą iš-pa šiaudinio stogo!“ Gėda, gėda jums! Ant galo ir lenkiškai kalbėti gerai nemokate: kalbate, kaip žydai kažin kokių žargonų!“ — Pilksermėgių vadovai nurando lygi ausų, bet atsakyti man nieko neatsakė; tiktai kažin ką pašnibždėję viens kitam išėjo į vagono priedurį. Kiti žiūrėjo į mane šniems, stėbėdamiesi

ir gal bijodamiesi; tiktai anas jaunuolis savo sąsą-
tomis akelėmis išreikšė man savo priėjimą. Priėjęs
prie jo, užkalbinau: — Girdžiui, kad Moskvon tamis-
tos važiuotojė — „Teip, Moskvon.“ — Kagi ten
veiksitė? ar turite kokias vietas? — „Cemento fabrikān
da anoj pusėjē Moskvos ketinama įstoti. Tenai yra
vienas mūsų pažįstamas, tai tas ir kviečia.“ — Kogi
teip toli važiuotojė? ar jau namie neberandant darbo? —
Reg-mat, tamista, sako, kad ten geras ūdarbis —
lyg trijų dešimtu rublių per mėnesį. Namie tūlam
mūsų nėra ką vaikiti: žemelės mūsų nedidelės, o tūlam
ir visai jos neturi.“ — Ar žinote, kad ant cemento
fabrikų labai nesveikias oras, pilnas cemento dulkių?
Ten gausite jų visokias plauciu ligas ir sudžiūsite,
kaip lentos. — Dievo valia! — tarė atsidūses jauni-
kaitis. Tuo tarpu mašina prisartinio prie Kaidoriū,
kur man reikėjo išlipsti. Paėmęs savo daiktus, išėjau,
mastydamas apie tai, kokias ateitis laukia tuos naujus
duonos įieskocius iš Lietuvos, o jaunikaitis vis sto-
vėjo ir stovėjo prie lango, įstiebęs akis turbūt į tą
šalį, kur paliko jo gimtinis kaimelis.

Tolėsnė mano kelionė buvo be kokių ypatingų
įspūdų; užtaigi turėjau laiko apmąstyti buvusius
atsitikimus. Prieš mane stovėjo du tipu Lietuvos
duonos įieskocių. Pirmutinis — tai tipas žmonių pa-
budusių iš miego ir reikalaujančių nuo Lietuvos
inteligencijos užstojimo jų žmogiškiū tiesių. Atsirā-
dimas tuo tipo žmoniū ramino mano širdį ir gaivino
joje viltį, kad ir mūsų tėvynė sulauks geresniū dienų.
Antrasis tipas sudėtas iš žmoniū visai nutautusių,
mokančių ir galinčių išsivadėti savo tėvynės. Lūdnai
labai liūdna įspūda padarė šitie žmonės ant
Vienok vis negalima sakyti, kaip jie viaiškai būtų
prapuolę Lietuvai: parandonavimas, tas neat-
sakymas ant visų, — mano žodžių reiškis, kad kur ten gilmoj
jų širdy gūnys, — mano žodžių reiškis, kad kur ten gilmoj
jų širdy gūnys, — mano žodžių reiškis, kad kur ten gilmoj

Už taig, anot todiū vieno lietuviū patrioto, Gionai
trūkstas tiktai gero žmogaus; kad jis pasisuks tame
krašte, tai viskas virst kitaip. Jei šitos mano eilutes
pasieks tokį gerą žmogų; gyvenantį netoliausiai nuo
tų paklydusių avelių, nors Moskvoje, malonėčiau, kad
tas gerdėjas aplankytu nutautėlius ir įkvėptu jiems
meilę tėvynės. Kur jie bus, negali pasakyti, — jei
apie Moskvą yra daug cemento fabrikų; bet jei tiktai
viens, tai jie bus Podolske, nes apie Podolsko ce-
mento fabrikos sąsitariskā padėjimą skaičiau ir rusiš-
kos laikraščiuose, kad tenai darbininkai labai serga
krūtinės ligomis ir dėl tos priežasties dažnai mainais.
Kad tas teisybė, aš nesabejoju, nes mano žinia apie
sanitariskā Podolsko cemento fabrikos padėjimą pa-
jūmta iš oficialiskos atskaitos fabrikų inspektoriaus.
Dabar suprantamas dalykas, kodėl savininkai tos
fabrikos parsikviečia darbininkus iš tolimų kraštų,
prizadėdami brangias algas!

Pasikalbėjimas su mūsų duonos įieskociais sukėlė
manyje ir kitas mintis. Pamąčiau, kad mūsų tautiečiai,
gyvenantieji svetimuose dideliuose miestuose, kaip
Ryga, Liepojus, Peterburgas, Odesa, Kievas, Charkovas,
Moskva, Varšava, daug gero padarytu, susivienydami
tarp savęs šelpimui Lietuvos išvėjų, įieskantiū šioiki
ar tokio darbo, įsteigdami knopecius pranešimui nau-
dingų tėvynėi žinių apie vietinę žemdirbystę, sodni-
nkystę, pramones, amatininkystę ir šėip visokius
mokslus: čia kalba apie tarpininkystę prie pradžimo
sodų ir žemės vaisyū, prie perkimo visokiū pramanytų
mėšlų laukams, daržams ir pievoms krosči, visokiū
javų ir žolių sėklų, prie sujieskociū gerų amatininkų

ir šėip žmoniū; del jaunuomenės, norinčios išsimokinti
visokiū amatų ir pramoniū, prie suteikimo žinių apie
tinkamas Lietuvosiam mokyklas žemdirbystės, pramon-
iū ir amatų. Kada tai bus? — *Neužrāma.*

Is Pakursēs.

Šią vasarę teko man gana ilgai viešėti Klauno
gubernijoj, Šanliū pavietyje apie Moskvūcins, Joniskį
ir Žagare. Ką regėjau, tuo noriu ir pasidalinti su
„Varpo“ skaitytojais.

Pradžioj gegužės mėnesio gana šalta naktį, va-
žiavau iš Šanliū pliantu į Joniskį žydiškam dišane.
Visi važiuotojai anūdė, tik mada su vienu žydū moky-
toju, teip vadinamū „odiku“, negalėdamu užmigti,
ėmėva apie sija žnekučioti. Kiek numaniam dišane.
Visi kalbos, jis važiavo į Joniskį — pamokinti ir nura-
minti žydėlius, kad nenusimintų žinose teip smulkiose
laikuose. Sakėsi buvęs net svetimoms kraštuose pasi-
žiūrėti kaip gyvena ten jo tautiečiai. Norėjau už-
teikti kalba apie ką kita, bet jis tik apie žydėlius ne-
kalbėjo. Apie Lietuvos negalėjo ar nenorėjo ma-
nieko pasakyti, nors sakė apvažiavęs visus, net meir-
kiausius, mūsų krašto miestelius, kur tik esą žyd-
Atvažiava Joniskin persiskyrėm. Aš apstojauj mer-
kam viešbutiūj, kurį laiko lietuvys V. Tai buvo keš-
vergo diena, kada čia buvo turgus, ir aš iš syk gis-
vau pamatyti apsišiai šio kampo žmoniū. Žinom-
tuojau negalėjau išgauti nuo jų nekokių žinių, kur-
ė aš įieskiojan, nes beveik nė su vienu nepažįšinau; ge-
čiau. Vienok, kas tuojau puolė man į akis, tai kolū-
čių žmoniū labai lėti, ypač nrišė rusiškus „cin-
ninkus“ net prieš menkiausiosios. Joniskis „as-
mažas miestelis, ir beveik vienu žydū apgyventas,
bet dioniai riogos iš rusiškū „činovnikū“ — viens žan-
daras, asesorius arba prislovas, uriadnikas (vyresnisys
žemskis), du mokytoju prie žmoniū mokyklos ir val-
džios raštininkas. Prie to galima priskaityti ir du
paštos „činovnikū“. Visi tie žmonės — pravoslavniais
skaitos, bet kokios tautos negaliū pasakyti. Pagal
pavardę butų kitiš grynas rusas, bet ant pažirus, —
vienū žydiū, kiti kaip ir lenkai. Kone su visais tais
„činovnikpaleikiais tuojau susipažinau, nės jie užėina
į tą viešbutiū. Ir čia tai pamąčiau, kaip jie apseina
su mūsų žmonėmis, ir kaip ant jų žiuri tie patys
žmonės: iš tų „činovnikpalaikiū puses — didžiausius
suniškumas apsiėjime su žmonėmis, o iš žmoniū puses
didžiausius nusizėmimas ir apsilėidimas. Kada su
žmonėmis kalbėjau, kalboje jie gana karštai nupul-
dinėjo ant rusų, bet pasirodžius nors menkiausiam
rusų „činovnikū“, visi pasidarydavo kaip avelės.
Tada toks „činovnikas darydavo su jais, ką norėdavo.
Ir man ne sykį teko matyti, kaip visai nereikalingai
ir neteisingai „uriadnikas“ daužė per ausis ne viena
žmogeji, ne sykį teip pat —, kaip nuo tų pačių žmo-
neliū atiminoje pinigūs, prisikabinęs už kokią nors
išmislę kaltybę. Priežastis tokio neispaakyto to
kampo žmoniū lėtumo ir apsilėidimo, kiek galėjan
numanyti, — tai nežinojimas savo tiesių. Jie mislyja,
kad rusas tai jau gaili su žmonėmis daryti, ką noria.
Vienok, jei tik žmonės nors truputį daugiau žinotu
apie savo tiesas, tai tie „činovnikai“ nekokiu būdu ne-
galėtu teip bjauriai su jais apseiti.

Privesiu nors menkūt atsitikimą, iš kurio tačiau
galėsite matyti, juog žmonės labai mieliai prijūma gerus
pamokinimus. Šių metų Liepos mėnesij, kada kolera
Joniskij užvis labiau buvo išplatėjusi, pagal valdžios
paliepimą policija nusamdė namus guldyt kolernin-
kams. Namrėlius buvo prisakęta laidoti ant kapų ne-

tolymo sodžiaus — Kalmelio. Nors pinigai duobtasiams nusamdyti buvo valsciaus paskirti, vienok Joniskio uradninkas (tur but norėdama pasiglemti mos pinigų) emė Kalmeliskius spirti, kad jie vieni visus kolerninkus laidotu, kuriuos tik iš Joniskio ligonbuoio atvežti. Kalmeliskiai, ar du ar tris sykius paklausė, palaidoju atvežtuosius numirelius. Bet ant galo, kada uradninkas, atvežęs kelius numirelius, tiesiog paguldė ant kapų, nė žinios nedavė, tai ir Kalmeliskiams parupo, ka čia daryti, kaip čia pamokinti „pasėlusiu uradninku“. Tad vienas išmintingenis žmogelis pamokino, kad reikia duoti žinią Kanno gubernatoriui per telegramą. Teip ir padarė. Ant rytojaus vietoj atsakymo šitai jau ir pribuvo teip vadinamas „spravninkas“ (lyg načelnikas) ir, pamates, kad žmonės teisingai skundžias, basiai išbarė uradninką žmonių akise. Tiktai pyko, kam žmonės nesikreipė pirma pas jį — spravninką, o pas gubernatorių. Tas atsitikimas išvyko atverė žmonėms akis. Jie po to jau visai kitaip elgės su tuo uradninku ir jau visai jo nesibijojo. Ir uradninkas nuo to karto pasidarė švelnesnis ir žmoniškesnis . . .

Beveik tą pat galima pasakyti ir apie Meskuitiečius ir Zagaričius. Tiktai čia žmonės jau šiek tiek drąsesni. Nors su rusų činovnikais ir jie apseina, kaip vergai, bet gi nė teip, kaip Joniskiečiai, o su savo žemėnaisiais perdėtiniais, kaip va su starostomis (Saltyšiais) ir staršinai (vaitais) Meskuitiečiai ir Zagaričiai moka gana žmūniskai elgtis, ko apie Joniskiečius negalima sakyti. Priežastį to Joniskiečių atsilikimo išreiškė man jie patys. Ant kiekvieno žingsnio girdėdavau: „Tamsus esam, mums nieks neparodo kelio. Musų artimiausieji perdėtiniai, kuriuos išsirenkame iš savo tarpo, tuojaus . . .“

... dabai tamsūs, pasiduoda po valdzia vieškų „pšiorū“ ir „očelū“ iš rusų.“ Ir iš teisybės, staršinai visų trijų minėtų valscių viens už kita paiksenis. Joniskiečių gi staršinų, sako, jau penkti metai, kaip vedžiojās už nosies „pšiorūs“ ruskie, tik todėl, kad jis žmogus tamsus ir visai nesupranta žmonių reikalų. O dyvai butų, kad koks atstautas rusas, kuriam terupi tik jo paties kišenis, rupintūs apie žmones. Žinoma, gal tarp jų rusų atsiranda kada koks išmintingenis ir geresnis žmogus, bet tai jau labai retai. Geru ruso sakos nėša matė nė Joniskiečiai, nė Meskuitiečiai, nė Zagaričiai. Už tai čia zodis „ruskie“ reiškia tą pat, ką vagis, galvažudys ir t. t. Nekartą klausinėjau čia žmonių, ar jie teip blogai mislyja apie visus rusus apskritai, ir visada gaudavau atsakymą, juog jie kitaip ir mislyti negalį, nėš iš teisybės lygšiol da nekada nėša matė geru ruso. Tokiā neapykantā žmonės turi dargi prieš tuos iš savo žmonių, kurie iškėliauja kokių nors priežacių dėlei į Rusiją, kad ir ant laiko. Teip š čia nekartą girdėjau žmones gana nešvelniai atsiliepiant apie studentus lietuvius, kurie išvažiuoja į rusiskus universitetus mokslus baigti. „Et.“ sako, „kas iš jų, kad į Rusiją išvažiavo . . . Kad išbaigė mokslus bent sugryžtu pas mus, dabar nė vieno, tartum jų nė bute nėra . . .“ Žinoma, jiems nė mislies nėra, kad dabar kitaip ir negalima beveik. Nors mums tokios žmonių pažinros ant rusų butų naudingos, vienok jos nevisada nauda atneša. Ir va del ko. Čia žmonės dar nevisai pavargę, ir yra dar gana daug tikių, kurie galėtų leisti savo vaikus į augštesnius mokslus, bet, matydami, kad augštesnius mokslus jų vaikai tegali įgyti tiktai

Kusioj, jie geriau jų visai neleidžia mokintis, pasikakindami pramokinimu namie lietuviskai, o, gerai gerai, jei leidžia savo vaikus į teip vadinamas „narodnas učilščes“, ir tai tankiausiai tik prispirtinai. Augštesnioj valdziai, matydama, kad žmonės čia visai beveik paliovė leids savo vaikus į „narodnas učilščes“, emė spirtinai spirti, kad leistu, nors pagal įstatymus Rusioj dar nėra įvesta priverstinio pradėdamojo mokslo. Prie to darbo valdzia pritraukė dargi kunigus. Apie Ragnūcio pabaigā (š. m.) šė nė vienoj to kampo bažnyčioj gavau girdėti, kaip kunigėliai ant bažnyčios prikabinėjo žmonelius, kad leistu savo vaikus į tas „narodnas učilščes“, apie kurių negerumą jau labai daug rasė kunigų laikraštis „Apžvalga“. Dvyvyjū, kaip gal kunigėliai teip mažai tesuprasti žmonių reikalus. Sakysite man, kad jie prispirti ant bažnyčios sakyti tai, ka valdzia liepia. Ant to atsakysiu, kad tai gal ir teisybė, vienok tada kunigai galėtų tiktai pranešti, ko valdzia reikalauja, bet nepridėti nuo savės nėjokių paankinimų, ypač tokių, kurie žmonėms, teip sakant, į širdi sminga. O kad iš kunigo burnos išgirsi, kaip jie giria rusiskā valdzia ir pradeda jos geradėjystės rokuoti, tai jau žmogus nebežinai nė kur savo ausis dėti. Ir tai neretai atsitinka. Šia vasarā tokių kalbų prisiklausiau iki nenorint. Da didesni dyvai, kada nuo tų pačių kunigėlių išgirsi, kaip jie žmones atkalbinėja, kad savo vaikų neleistų į augštesnius mokslus, nuo tų pačių kunigėlių, kurie ka tik iš ambono teip aiškiai žmones prikabinėjo, kad savo vaikus leistu į „narodnas.“ Nežinau, kuo jiems to „narodnų učilščių“ mokslas teip patinkamas, o augštesniųjų teip peiktinas, kad nė tėvus atkalbinėja, kad savo vaikams augštesnio mokslo, išrodydami kad manėdoras esat žas teip vadinamas „augšteskurie“ gana išmintingri žiai ant to sakyti, nelaimės skaitilins tokių kunigų visai menkas, o, patingai šiame kampe. Todėl čia lygšiol beveik dar nematyti nėjokių tarp žmonių krutėjimo. Tik kur- nekūr užtinki viena-kita žmogelį, kuris jau pradeda susiprasti. Vievol, kiek pastebėjau, tie šiek tiek prasilavę ir apšviėtė žmoneliai čia netur didelės įtekms ant savo kaimynų, nors jie ir išvieno laikos. Ir nedyvai. Jų da visai mažai. Kunigai beveik neprisideda prie tautiško darbo. Išomns mažą skaitilį išmintingensijų, beveik visi namie t. y. savo klebūnijoje šnekas ir tarp savės, ir su visokiais tarnais tankiausiai lenkiskai, ir kaip ir gėdžias lietuviskai šnekti, labiausia esant draugysteje kokiām „bajorui.“ Kartais dargi juokai imdavo, kaip kunigas — sakysim N., kursai laiko savę per lietuvių, budamas su manim, šneka lietuviskai, o lyg tik pasirodys kas nors iš jo tarnų, ar tai „vargamistra“, ar „zakristijons“ — tuojaus ima lenkiskai kalbėti, tartum lietuviskai nė mokėti nemoka . . .

Svietiskoj apšviėtesniųjų žmonių šitam kampe visai nėra, bent tokių, kurie po žmonėms eitų. Joniškyje yra, teisybė, gydytojas lietuvys, bet jis užsijima tiktai gydymu, o apie lietuvystėsi reikalus nė žinote nežino ir žinoti nenori. Meskuočių aplinkėje nėra nė vieno apšviėtesnio lietuviu, išskyrus kunigus. Bet kokie čia kunigai, apie tai jau minėjau. Tas pats ir Zagareje. Nors tai miestelis gana didelis, gal tris-sykt didesnis už Joniskį, bet čia nėra nė tokio gydytojas lietuviu, kaip Joniškyje. Bajorai (šlėkta) čia visai tamsi, imant didumą. Tai-gi iš-kur

